Bat. Gen.
XXI
2574

VERSLAG

DER

CORANTIJN-EXPEDITIE.

(19 Juli 1910—1 April 1911).

DOOR

C. C. KÄYSER.
Luitenant ter zee 2de klasse Kon. Marine.

(Met 1 bijlage, 1 kaart en vele afbeeldingen).

OVERGEDRUKT UIT HET „TIJDSCHRIFT VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP, 2e Ser. dl. XXIX, 1912, Afl. 4."

NAS RI
I : -
74

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL
1912.

Dipindai dengan CamScanner

VERSLAG

DER

CORANTIJN-EXPEDITIE.

(19 Juli 1910—1 April 1911).

DOOR

C. C. KÄYSER.

Luitenant ter zee 2de klasse Kon. Marine.

(Met 1 bijlage, 1 kaart en vele afbeeldingen).

OVERGEDRUKT UIT HET „TIJDSCHRIFT VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP, 2e Ser. dl. XXIX, 1912, Afl. 4."

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ

VOORHEEN

E. J. BRILL

1912.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K. & W.

Dipindai dengan CamScanner

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.

Tanggal : 4-8-2010

Nomor Induk : 13886/PN-Maj

BIB - ID : 0010-42791660

ITEM - ID :

Asal : Museum Pusat

Dipindai dengan CamScanner

VERSLAG

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

Dipindai dengan CamScanner

VERSLAG

DER

CORANTIJN-EXPEDITIE.

(19 Juli 1910—1 April 1911).

DOOR

C. C. KÄYSER.

Luitenant ter zee 2de klasse Kon. Marine.

(Met 1 bijlage, kaart N°. 3 en vele afbeeldingen).

I. DOEL DER EXPEDITIE, REISPLAN en VOORBEREIDINGEN.

Vóór het jaar 1900 was van het binnenland van Suriname slechts weinig bekend; na dien werd in dezen ongewenschten toestand echter groote verbetering gebracht, zoodat, na een reeks van zes expedities, waarvan de Suriname-rivier-expeditie in 1908 de laatste was, alleen het stroomgebied van den Corantijn nog als een witte plek de kaart der kolonie ontsierde.

De Toemoek Hoemak-expeditie in 1907, onder den luit. ter zee DE GOEJE, was er in geslaagd de Sipaliwini, één der bronrivieren van den Corantijn, te bereiken, doch had hare onderzoekingen niet verder kunnen uitstrekken.

De expeditie op de Suriname-rivier, onder den luit. ter zee EILERTS DE HAAN, ontmoette een kreek, de Lucie-rivier gedoopt, waarvan vermoed mocht worden, dat zij naar den Corantijn vloeide en slaagde er in, van af een door haar beklommen berg een blik te werpen in het stroomgebied van den Corantijn.

De reizigers SCHOMBURGH en BROWN bevoeren in 1843 en 1871 den Corantijn, doch slaagden er niet in, iets te weten te komen omtrent de oostelijk daarvan gelegen strook land.

Dit terrein te onderzoeken en meerdere zekerheid te verkrijgen omtrent ligging en loop van den Corantijn, was het hoofddoel, dat men zich bij het ontwerpen van de Corantijn-expeditie voor oogen stelde. Daarnevens zou van de gelegenheid zooveel mogelijk gebruik worden gemaakt, om de kennis aangaande de aan den Boven-Corantijn wonende, Indianen-

Dipindai dengan CamScanner

stammen te verrijken en verzamelingen te maken op het gebied van plant- en dierkunde.

De plannen voor de expeditie werden ontworpen door den luit. ter zee Eilerts de Haan, die hierbij de keus had tusschen twee wegen, waarlangs men zijn doel kon bereiken.

Men kon natuurlijk den Corantijn van de monding af opvaren, doch ook was het mogelijk de Suriname-rivier en de Gran Rio, een harer bronrivieren, op te varen (evenals de expeditie in 1908 dit deed), over land de Lucie-rivier te bereiken en deze vervolgens af te varen tot den Corantijn. Niet alleen vermeed men daardoor de lager in den Corantijn gelegen, zeer beruchte Wonotobo-vallen, maar was ook de kans grooter, dat men zich de hulp van boschnegers zou kunnen verzekeren, die aan de Suriname-rivier, niet echter aan den Corantijn, wonen.

Deze overwegingen in hoofdzaak deden de keus vallen op den weg langs de Suriname. Thans echter, na het volbrengen van den tocht, nu gebleken is, dat op de boschnegers toch niet is staat te maken, en dat zij bovendien niet onmisbaar zijn, daar ook te Paramaribo onder de stadsnegers uitstekende valwerkers zijn te vinden, sluit ik mij aan bij het oordeel van den luit. de Goeje, die indertijd schreef: „de weg naar den Corantijn is de Corantijn."

Zooals gezegd, nam Eilerts de Haan de leiding der expeditie op zich. De officier van gezondheid der K. M. Hulk bood zijn hulp als medicus aan en nam tevens het verzamelen op plant- en dierkundig gebied op zich, terwijl schrijver dezes den leider in diens werk behulpzaam zou zijn. Eilerts de Haan en Hulk ware beiden bovendien goede fotografen.

Na de noodige voorbereiding in Holland vertrokken wij den 10[den] Juni 1910 per Koninklijke West-Indische Mail naar Paramaribo, waar wij ter verdere voorbereiding nog tot den 19[den] Juli vertoefden.

Behalve de, uit Holland medegebrachte, geconserveerde levensmiddelen moest hier nog veel verpakt en aangekocht worden. Daar de uitrusting der expeditie, ofschoon grootere soberheid betracht moest worden, in hoofdzaak overeenkwam met die der vroegere en reeds beschreven expedities, zal ik in dit verslag verder hieromtrent niet uitweiden. Alleen verdient vermelding, dat wij drie corealen van staalblik vervaardigd, medevoerden. Dit werd gedaan met het oog op den ongeveer 24 K.M. langen weg, dien wij over land hadden af te leggen, van de Gran Rio naar de Lucie-rivier. Het vervoer van booten in haar geheel is over dien weg niet mogelijk, en het was niet zeker, of men er in slagen zou om aan de Lucie-rivier nieuwe booten te vervaardigen. De bedoelde stalen corealen nu konden uiteen genomen worden, in 10 stukken van zoodanige afmeting en gewicht, dat zij door het bosch gevracht konden worden. Deze

Dipindai dengan CamScanner

stukken werden na tusschenlegging van rubberranden met moerbouten verbonden, terwijl een houten kielplaat over de volle lengte der boot deze beschutten moest bij het schuren over rotsen. Door dwarsschotten vormde ieder der stukken een waterdicht compartiment.

Voor den opvoer van behoeften op de Suriname-rivier werden, behalve de drie stalen booten, nog de noodige houten corealen aangeschaft, hoofdzakelijk te Gansee, een boschnegerdorp aan de Suriname, niet ver van het kabelstation van den kolonialen spoorweg. Ook namen wij daar de noodige boschnegers als bootslieden aan.

Eilerts de Haan begaf zich in de eerste dagen van ons verblijf daarheen, om een en ander te regelen. Te Paramaribo werden bovendien nog 32 stadsnegers aangenomen, gedeeltelijk bestemd om na afloop van het vervoer naar de Lucie-rivier, langs de Suriname terug te keeren, gedeeltelijk aangenomen voor den geheelen verderen tocht. Voorloopig was het plan namelijk, om met de drie stalen booten, 3 boschen 9 stadsnegers de eigenlijke expeditie te volbrengen.

Na een verblijf van ongeveer drie weken, waarin wij veel belangstelling en gastvrijheid ondervonden, in de eerste plaats van Z.Ex. den Gouverneur en echtgenoote, waren wij den 19den Juli eindelijk met de verschillende voorbereidingen gereed en per koloniale spoor vertrokken wij in den morgen van dien dag, door vele belangstellenden uitgeleide gedaan, naar het kabelstation, de plaats waar genoemd spoor de Suriname kruist. Hier zouden wij een paar dagen vertoeven, om de stalen corealen in elkander te zetten, de booten te laden, enz.

Bij dit alles ondervonden wij veel hulp en gastvrijheid van de aldaar vertoevende ingenieurs en dokter.

Een woord van dank, ook aan de vele anderen, die ons te Paramaribo hulp en gastvrijheid boden, doch wier namen ik, beknoptheidshalve, niet noemen zal, voel ik mij gedrongen hier, ook namens mijne tochtgenooten, uit te spreken. Ongenoemd echter wil ik niet laten den gouvernements-landmeter W. L. Loth, die niettegenstaande zijn hoogen leeftijd en zwakke gezondheid, een zeer krachtige steun voor de expeditie is geweest.

II. DAGBOEK VAN DEN TOCHT.

Den 23sten Juni, des morgens te ongeveer 8 uur, was dan eindelijk het oogenblik aangebroken waarop wij voor geruimen tijd afscheid namen van de zoogenaamde beschaafde wereld, om de toekomst tegemoet te

Dipindai dengan CamScanner

gaan, waarvan wij zooveel goeds verwachtten, doch die ons ook veel treurigs zou brengen.

De flottielje bestond uit de 3 stalen booten waarin EILERTS DE HAAN, HULK en ik gezeten waren, 10 corealen met een boschneger als voorman, doch overigens bemand met stadsnegers, en 3 laadbooten (groote corealen) bemand met boschnegers. De bemanning der houten corealen bestond, naar gelang van grootte en lading, uit 2 of 3 man, terwijl de stalen booten een boschneger als voorman en 4 stadsarbeiders voerden.

Daar in het verslag der Suriname-rivier-expeditie (gepubliceerd in den jaargang 1910 van dit tijdschrift, blz. 403 e. v.) deze rivier met de aanliggende boschnegerdorpen en bevolking uitvoerig beschreven worden, zal ik hieromtrent thans niet meer in bijzonderheden treden en slechts datgene vermelden, wat voor ons van belang was.

Daar den eersten dag geen vallen, en slechts zeer onbeduidende stroomversnellingen gepasseerd werden, konden wij natuurlijk nog geen oordeel vormen over de bruikbaarheid der stalen booten, doch wel bemerkten wij, dat zij niettegenstaande hun grootere bemanning, belangrijk langzamer voeren dan de houten corealen, een nadeel, dat mij gedurende den geheelen tocht zorgen gebaard heeft. Hier tegenover staat, dat zij veel lading in namen en zeer stabiel waren. De hoofdoorzaak van hunne langzaamheid was hun stompe vorm, terwijl ook de voegen tusschen de verschillende compartimenten, alsmede de houten kielplaat, tamelijk veel weerstand in het water veroorzaakten. Wel trachtten wij de voegen met pek en teer zooveel mogelijk te dichten, doch door het vele schuren over steenen en planten, was het resultaat in dit opzicht niet groot.

De houten booten met hun hoogoploopende voor- en achterstevens eigenen zich bovendien beter dan de stompere stalen booten tot het werk in de vallen, doordat bij belangrijke steilten hun kop minder spoedig onder water schiet, hetgeen natuurlijk noodlottig kan worden. Ook het leeghoozen der houten booten gaat gemakkelijker; zoodra de boot eenige helling (in de lengte) heeft, loopt het water uit de geheele boot naar een der uiteinden, en kan daar gemakkelijk weggeschept worden, terwijl bij de stalen booten alle compartimenten afzonderlijk behandeld moeten worden, wat door de vele lading dikwijls zeer lastig is.

De stalen booten hadden veel last van lekken in de naden en langs de bouten, welk bezwaar wij niet konden overwinnen, niettegenstaande wij alle, ons ten dienste staande middelen aanwendden; teer, pek, werk, rubber enz. Voortdurend hoozen bleef dus noodig; vooral later, toen de booten door het vele stooten op de rotsen geleden hadden, moest soms zelfs gedurende den nacht gehoosd worden.

Te Gansee overnachtten wij in het huis van den „leriman", den Hern-

Dipindai dengan CamScanner

hutter meester, en hadden HULK en ik gelegenheid voor de eerste maal een boschnegerdorp te bezichtigen. Door de nabijheid van Paramaribo en den invloed van den leriman ligt over dat dorp reeds een Europeesche tint; een kerk, een school enz., hoe primitief ook, benemen nu eenmaal aan een boschnegerdorp het anders zoo origineele aanzicht. 's Avonds gingen de meesten onzer arbeiders ter kerke, om daarna den avond en een groot deel der nacht, onder oorverdoovend geraas met dans en vroolijkheid door te brengen.

HULK was ook ter kerke gegaan, en had daarmee blijkbaar een zeer goeden indruk op onze menschen gemaakt, tenminste, den volgenden dag, vertelden mijn bootslieden mij dit zoo herhaaldelijk, dat een toespeling op mijne tekortkoming moeilijk te misvatten was. Overigens zijn de negers op het punt van geloof zeer verdraagzaam. Zij bespraken met mij later wel eens de verschillende godsdiensten te Paramaribo, en daarbij viel het mij op, dat op hun opinie de financieele zijde van het vraagstuk een grooten invloed heeft, namelijk wàt men betalen moet, wàt het begrafenisfonds uitkeert, en dergelijke overwegingen meer, waarbij de Roomsch Kath. Kerk meestal geprezen wordt als de mildste te zijn.

Door de langaanhoudende regens was dit jaar de waterstand nog betrekkelijk hoog, waardoor de opvaart bezwaarlijker ging dan vermoed was. Rivieren als deze, met hunne vele vallen en soela's, veranderen soms geheel van voorkomen en karakter naar gelang van den waterstand. Waar tijdens de voorgaande expeditie drooge rotsen gevonden werden, waartusschen geringe waterstroompjes, vonden wij thans soms zware soela's, terwijl het omgekeerd voorkwam, dat wij, waar toen versnellingen waren, thans tamelijk rustig water vonden, doordat de rotsen zooveel dieper onder de oppervlakte waren.

Een en ander maakt het dikwijls moeilijk te beslissen welke van de kleinere soela's men in kaart zal brengen, of liever de kaart die men vervaardigt, geeft slechts voor een bepaald jaargetijde een juist beeld van de werkelijkheid.

Reeds dadelijk deden wij, wat onze uitrusting betreft, een onaangename ontdekking: onze regenjassen, geleverd als van het beste loden, bleken absoluut ondeugdelijk te zijn voor hun doel; zij waren niet waterproof, zoodat wij ten slotte prefereerden onze kleeren uit te trekken en op een drooge plaats in de boot te bergen, teneinde na den regen tenminste weder drooge kleeren te hebben. Tot Goddo, waar wij in den middag van 2 Augustus aankwamen, hadden wij een betrekkelijk voorspoedige vaart. Den 25sten Juli passeerden wij den Mingitirie-val zonder de booten te ontladen, terwijl wij door een omweg te volgen, den 26sten de Koenkoen-vallen konden omtrekken. Wij overnachtten in Adawai,

Dipindai dengan CamScanner

waar onze arbeiders spoedig met de inwoners op goeden voet waren, waarvan een nachtelijke danspartij, met bijbehoorende trommuziek en zang, het bewijs leverde.

Den 27sten passeerden wij den Masoemba-val, waar de booten ontladen moesten worden, doch gemakkelijk overgehaald werden. De rotsen in dezen val zijn dicht begroeid met waterplanten, die zich in den hevigsten stroom aan de rotsen weten vast te groeien, en zoodoende een zachte en gladde bedding vormen, waarover de booten gemakkelijk te verhalen zijn. Na den Adjobigron- en Mandingo-val te zijn gepasseerd, kwamen wij dien avond voor den Mama-dam, waar wij op een eiland kamp maakten. De booten moesten hier ontladen worden en wij maakten van deze gelegenheid gebruik om de stalen booten, die wat slap waren gebleken, op te stijven door overdwars tusschen de boorden houten balkjes aan te brengen en vast te keggen, na welke bewerking de booten merkbaar minder verschrankten. Het overhalen der booten gebeurde, evenals tijdens de expeditie 1908, over het eilandje met offerplaats (Zie verslag Expeditie 1908). De heilige witte kip, die daar volgens de traditie te vinden zou zijn, zochten wij te vergeefs.

Den volgenden dag, te 12 uur, waren wij boven den Mama-dam en bereikten tegen den avond het dorp Fado, waar wij overnachtten. Hier troffen wij een kamp van balatta-bereiders aan. (Lieden die het melksap der bolletree verzamelen, waarvan de balatta bereid wordt.) Van deze lieden kochten wij een jongen hond, dien wij Jack doopten, in navolging van den Jack, die de expeditie 1908 mede maakte. Reeds vóór ons vertrek hadden wij moeite gedaan, een geschikten hond te krijgen, gedeeltelijk om bij de jacht te gebruiken, gedeeltelijk om als waakhond voor ons kamp te dienen, doch het was ons niet gelukt in Paramaribo iets geschikts te vinden. Uit Europa een hond medenemen, achtten wij niet geraden, daar de kans groot was, dat zulk een hond niet tegen het tropische klimaat bestand zou zijn. Onze Jack heeft ons niet lang vergezeld; tijdens ons verblijf in het eindkamp aan de Suriname rivier, is hij op een marsch door het bosch verdwenen, waarschijnlijk door een tijger verschalkt, want reeds eenigen tijd te voren had een onzer arbeiders gezien, dat een tijger op hem loerde.

Den 29sten bereikten wij na een zwaren dag, 's avonds laat Pokigron, om den volgenden dag te Aurora aan te komen, waar wij met saluutschoten ontvangen werden en door de jeugd toegezongen, onder leiding van den Hernhutter zendeling en meester, die daar gevestigd is. Ook te Botopassie, waar wij den volgenden dag aankwamen, bevindt zich een Hernhutter nederzetting, doch de meester was niet ter plaatse. Wij overnachtten daar in zijn leegstaande woning. Na deze plaatsen vindt men

Dipindai dengan CamScanner

geen Christen nederzettingen meer aan de rivier, hetgeen een merkbaren invloed had op de kleedij onzer boschnegers, die de, met Christendom alhier samengaande, jassen en broeken begonnen te verwisselen voor de kleurige omgeslagen doeken, waarin hunne, dikwijls herculische lichaamsbouw beter tot zijn recht komt.

Den 1sten Augustus overnachtten wij bij Tioboto, evenals in 1908 niet in het dorp, daar dit te ver af ligt. Wel brengen wij het een bezoek; het is een type van een heiden-boschnegerdorp. Aan de aanlegplaats: de gebruikelijke poort van bladeren, waar men onderdoor gaat (om booze geesten of menschen te weren), en aan den ingang van het dorp een paal, waarop een schotel met eenige planten en vederen. Links en rechts hiervan een rustieke afbeelding van een mensch, in hout gesneden; links met een oud geweer, rechts met een boog. Links is de ingang voor mannen en rechts voor vrouwen. EILERTS DE HAAN had hier een weinig koorts, die echter den volgenden dag weder verdwenen was.

Den 2den Augustus gingen wij op gewonen tijd op weg, daar wij hoopten den daarop volgenden dag Goddo te bereiken, alwaar wij dan den verjaardag van H. M. de Koningin-Moeder door een rustdag dachten te vieren. Onderweg deden wij nog een mislukte poging, om van af een heuveltje op den rechteroever eenig uitzicht te krijgen. In den middag kwamen wij te Goddo aan, waar de boschnegers uit Gansee ons zouden verlaten en waar wij hoopten andere boschnegers te zullen krijgen voor den verderen tocht. Reeds den zelfden avond bracht EILERTS DE HAAN een bezoek aan den Granman, Jan Coso, te Granmankondre, aan de Pikien Rio; de eigenlijke plechtige ontvangst van de expeditie zou echter den volgenden dag plaats hebben.

Wij overnachtten in, of liever onder het huis van den kapitein Drijwatra. De huizen zijn hier namelijk dikwijls op palen gebouwd, en dan is de ruimte onder het huis wel zoo frisch en gerieflijk als die daarin.

Den 3den Augustus gingen wij 's morgens plechtig naar Granmankondre, vergezeld van den voorman Aken en de boschnegers uit Gansee, die ook hun opwachting moesten maken, en werden daar door Jan Coso en zijn kapiteins ontvangen. Ter eere der plechtigheid had de Granman eenig bier en limonade gereed gezet, benevens eenige zeer vuile glazen.

Hij begon met een lange en, voor zoover wij konden nagaan, niet zeer welwillende toespraak tot de boschnegers uit Gansee; deze, als zijnde Christenen en eenigszins onafhankelijk van zijn gezag, staan trouwens bij hem niet in een goed blaadje.

Ook jegens ons toonde hij niet veel medewerking, twijfelde er aan of hij de noodige menschen zou kunnen vinden, vond het loon voor de noodige vrachtbooten geboden (*f* 12.50 per vat) te laag, enz.

Dipindai dengan CamScanner

Vooral had hij een zwaar hoofd er in, 3 man te zullen vinden, om zooals wij wenschten, ons naar den Corantijn te vergezellen. Het resultaat van het langdurige onderhoud was ten slotte slechts, dat wij er den volgenden dag, wanneer de Granman een contra-bezoek zou brengen, nog eens over zouden praten. Onder ons huis teruggekeerd, vonden wij onze achterhoede te Goddo aangekomen. Wij hadden namelijk onze booten in 2 groepen gesplitst; zoodat 7 booten onder den voorman Watson een dagreis achter ons bleven. Dit was gedaan, omdat bij het overtrekken van vallen de boschnegers niet verder willen gaan, voordat alle booten behouden over zijn, hetgeen bij een groote flottielje als de onze, belangrijk oponthoud geeft.

Eilerts de Haan had den Granman medegedeeld, dat onze arbeiders den volgenden dag zouden beginnen met de booten en lading over den Tapawatra-dam te brengen. Dit is een prachtige, 600 M. breede, val in de Gran Rio, aan den voet waarvan Goddo gelegen is.

De Granman liet weten, dat wij met dit werk niet moesten beginnen vóór hij ons den volgenden dag zou opgezocht hebben. Daar hierdoor weder obstructie te vreezen was, werd hem geantwoord, dat wij den volgenden morgen in ieder geval met de werkzaamheden doorgingen.

Ook een minder gunstig teeken was, dat de boschnegers uit Gansee, waarvan eenigen beloofd hadden ons te zullen vergezellen indien wij te Goddo niet de noodige liefhebbers vonden, zich terugtrokken, waarschijnlijk op aandrang van den Granman, met wien zij een onderhoud gehad hadden. Als Christenen bevonden zij zich hier, waar allen heidenen zijn, niet onder vrienden. Den volgenden morgen vertrokken zij allen naar Gansee, waardoor wij gelegenheid hadden brieven te verzenden.

Wij hingen thans echter, wat het verkrijgen van de noodige menschen aangaat, in groote mate van de welwillendheid van den Granman af. Deze zou den volgenden morgen een contra-bezoek brengen, waarvoor wij onder ons huis het noodige hadden klaar gezet.

Hij kwam echter niet, doch zond eenige zijner kapiteins, die meldden dat de groote man door kiespijn verhinderd was en om hulp van den dokter liet vragen. Hierop werd geantwoord, dat de dokter voorloopig geen tijd had, aan zijn slimheid overlatende te bedenken, dat deze tijd niet gevonden kon worden vóór de onderhandelingen zijnerzijds wat meer vlotten.

Dezen morgen echter was het resultaat nog gering; laadbooten zouden we waarschijnlijk wel kunnen krijgen tegen den aangeboden prijs, doch de begeerde 3 man, die ons naar den Corantijn zouden vergezellen, niet.

Dipindai dengan CamScanner

De houten booten met lading, waren door onze eigen menschen in den tusschentijd boven den Tapawatra-dam gebracht, de stalen booten zouden den volgenden dag overgevoerd worden.

Wij deden toen pogingen buiten den Granman om, om 3 man te vinden en werkelijk gelukte het, door het uitstallen van de noodige klinkende munt, iemand, Abessino genaamd, te verleiden. Ofschoon de boschnegers hun verdiende loon zeer nauwkeurig weten uit te rekenen, spreekt toch het enkel noemen van de som blijkbaar niet tot hun verbeelding; het uitgestalde geld echter des te meer.

Hunne rekenwijze is eigenaardig; zij rekenen met een denkbeeldige munt, die zij „banknootoe" noemen en die eene waarde van 50 ct. heeft, terwijl zij verder bij het uittellen van geld, alles in hoopjes van 8 verdeelen, iets als een achttallig stelsel.

Om het aantal dagen na te gaan, dat zij in dienst zijn, hebben zij een touwtje bij zich, waarin zij iederen dag een knoop leggen; dit is hun kalender.

Wij wilden dien dag tijdsbepaling doen, doch moesten dit een dag uitstellen, daar het bleek dat de driepoot van het universaal-instrument door de vocht onbruikbaar was geworden. Het hout was zoodanig gezwollen, dat de ineengeschoven pooten niet te bewegen waren, hetgeen door drogen bij een vuur en daarna afschaven, zoo goed mogelijk verholpen werd. Toch had ik gedurende den geheelen tocht veel last met dezen driepoot door het voortdurend zwellen en krimpen van het hout, hetgeen tijdens de metingen zelfs merkbaar was.

's Avonds met EILERTS DE HAAN wandelend, zag ik aan de zijde van het pad een lichtgevend insect, dat bij onderzoek een larve bleek te zijn; waarschijnlijk iets dergelijks als beschreven wordt door den heer VAN STOCKUM, in het verslag der Saramacca-expeditie (Jaargang 1904, blz. 822 e. v.). Dit fantastisch diertje, ongeveer 5 cM. lang, had aan ieder der tien geledingen aan weerszijden een helder groen licht, benevens een groen licht achter aan het lichaam, terwijl aan den kop twee prachtige helder roode lichten fonkelden. Vol bewondering aanschouwden wij deze stralenpracht aan dit, overigens zoo onaanzienlijk dier geschonken door de natuur, die hiermede echter waarschijnlijk geen bewondering, doch vrees zocht in te boezemen. En wel moet een dergelijke verschijning in den donkeren nacht geschikt zijn, om de vraatzuchtige medebewoners van dit dier in de wildernis af te schrikken. De dokter, door ons uit zijn hangmat geklopt, maakte echter spoedig aan onze overpeinzingen een einde, door de zeldzame vondst in een flesch met alcohol te deponeeren, waar te gelijk met het leven ook het licht verdoofde.

Den 5^{den} Augustus werden de stalen booten boven den val gebracht

Dipindai dengan CamScanner

en kregen wij 3 laadbooten. De Granman bracht dezen dag zijn contrabezoek en toonde zich, nu meer welwillend. Hij zou ons 5 man bezorgen tot opvoer der goederen in onze booten, en 3 man die mede naar den Corantijn zouden gaan. Tot dank trok de dokter hem eenige kiezen.

Des avonds waren echter nog slechts 3 van de beloofde 8 man verschenen. Aken werd daarom naar den Granman gezonden, om daarover beklag te doen, waarop geantwoord werd, dat de ontbrekenden den volgenden morgen zouden komen.

Den 6^{den} Augustus echter bleken, zooals wij wel vreesden, deze lieden er nog niet te zijn, doch men meldde ons, dat wij hen in Kampo, een dorpje even boven den val waar onze booten lagen, zouden vinden.

Eilerts de Haan wilde niet langer wachten, en zoo vertrokken wij naar Kampo, zonder daar echter de beloofde menschen te vinden. Wij konden daar onder de inwoners 2 man aanwerven, terwijl 3 man uit Goddo tegen goed loon beloofden ons te helpen tot boven den Gran-dam, een zeer lastigen val, dien wij nog denzelfden dag hoopten te passeeren. Daarboven is de rivier eenige dagreizen ver, betrekkelijk gemakkelijk en treft men meerdere dorpen aan, waar wij de ontbrekende menschen hoopten te vinden.

Allen zeer verheugd, dat het getreuzel te Goddo ten einde was, aanvaardden wij blijmoedig weder de reis, ofschoon de onzekerheid, of wij de noodige menschen zouden vinden, wel eenige zorg baarde.

De rivier bleek niet gemakkelijk, zoodat wij pas laat in den middag voor de Grandam-vallen kwamen. Deze bleken zeer lastig, zoodat wij, toen de duisternis ons belette voort te gaan, nog slechts één stalen boot boven den val hadden, terwijl de overige booten op een rustige plaats te midden van de vallen moesten óvernachten.

Eilerts de Haan, Hulk en ik trachtten met de stalen boot het nabijgelegen Drywatrakondre te bereiken. De boot had echter zooveel water ingekregen, dat zij begon te zinken, hetgeen echter gelukkig nog voorkomen kon worden, door ons allen te water te begeven, waarna wij er in slaagden den oever te bereiken, waar de boot gedeeltelijk ontladen en leeg gehoosd werd. Door de duisternis was dit alles geen gemakkelijk werk. Den volgenden morgen begaf ik mij met een kleine coreaal uit Drywatrakondre naar de booten in de vallen, teneinde tijdig de tijdmeters, die daarin geborgen waren, op te winden, en brachten wij alle booten boven den val.

Hulk en ik gingen in den namiddag in het bosch wat verzamelen, hetgeen echter niet veel meer opleverde dan eenige duizendpooten en schorpioenen.

Den 8sten Augustus hadden wij een gemakkelijke vaart en bereikten

Dipindai dengan CamScanner

te 4 uur Cajana, waar het ons gelukte twee man aan te werven en den volgenden dag nog een derden.

Wij passeerden dien dag voorspoedig den prachtigen Awa(la)-dam en en kampeerden nog voor Bakra Kondre.

Voor de eerste maal hoorden wij hier in den nacht het sombere dreunende geluid van een vallenden boom, een geluid dat wij naderhand nog menigmaal, en eens zelfs tot onzen schrik in de onmiddellijke nabijheid van ons kamp zouden hooren.

Den 10[den] Augustus voeren wij in den morgen Bakra Kondre, ook Liantoeï genaamd, voorbij en hadden hiermede gelukkig de laatste boschneger-nederzetting achter den rug.

Veel liever dan in een negerdorp, overnacht ik in het bosch; de boschnegers met hun schreeuwerige en indringerige mannen, hun onbeschaamd bedelen, waar tegenover een totaal gemis aan hulpvaardigheid hunnerzijds staat, hun vieze huizen vol ongedierte, waarin men den nacht meer krabbende dan slapende doorbrengt, hun onbetrouwbaarheid; dit alles heeft mij van den beginne af met minachting voor dat volk vervuld. Ik bewonderde menigmaal den dokter, die met groot geduld in ieder dorp weer de zieken behandelde, die dadelijk toestroomden, ten einde om medicijnen te bedelen, die zij tenslotte toch niet gebruikten; en wonden verbond, om te zien, dat zij het verband er toch weer afhaalden. Vroeg hij dan, na wellicht een uur van zijn rust hieraan opgeofferd te hebben, aan een van allen: bijvoorbeeld een vrucht van de boomen, die zoo vol hingen, dat de afgevallen vruchten er onder lagen te rotten, dan gaf men deze niet, zonder een buitensporig hoogen prijs te bedingen. In één woord, weerzinwekkend.

Het eenige goede, dat ik in hen kon ontdekken, was, dat de mannen meestal sterk en zeer bekwaam in het waterwerk zijn, hoewel ons reisgezelschap, wat lichaamsbouw aanging, niet uitmuntte. Men telde daaronder één met een stijve knie, één met een zeeren voet en één die aan één oog blind was.

De vrouwen, die wij in de dorpen zagen, konden ons al evenmin bekoren; zij zijn zeer spoedig ouwelijk en dan ongepermitteerd leelijk, zoodat hun „mi lobbi joe", waarmede zij soms nog al scheutig waren, volstrekt niet verleidelijk werkte.

De Indianen, die wij later zouden ontmoeten, waren mij in alle opzichten veel sympathieker, doch hierover later. Zoodra men het boschneger-gebied verlaten heeft, wordt het land wildrijker; de boschnegers zijn namelijk groote jagers. Hoewel pijl en boog nog veel gebruikt worden, is het geweer ook reeds zeer algemeen. De meesten hebben een of ander model voor- of achterlader, zij het dan ook dat sommige exemplaren

Dipindai dengan CamScanner

beter in een museum op hun plaats zouden zijn. Zij hanteeren hun geweer zeer eigenaardig, zetten de kolf niet tegen den schouder, doch steken het geweer met beide handen aan de kolf vóór zich uit, op welke zonderlinge wijze zij tot onze verwondering nog wel eens wat raakten.

Leguanen, een groot soort hagedissen met breeden kop en een kam op den rug, die op de boomen nabij het water leven en zich ook dikwijls te water begeven, zijn een zeer geliefkoosd voedsel. Zij worden *gebarbakot* (boven een houtvuur gerookt) en kunnen dan eenigen tijd bewaard worden, zij het dan ook, dat de lucht ten laatste minder frisch wordt, zoodat men een koreaal, waarin zich deze delicatesse bevindt, meestal op eenigen afstand reeds ruikt aankomen. Ook de eieren der leguanen, welke ongeveer ½ M. diep in de zandbanken of zandige oevers gelegd worden, zijn zeer gezocht en worden eveneens gebarbakot en aan touwtjes geregen, vervoerd. De schaal is lederachtig. Wat ons aangaat, waren wij meer gesteld op powies, anamoe, marai, kraukrau, alle uit de beschrijving van voorgaande expedities welbekende vogelsoorten, terwijl de kapoea het meest voorkomende viervoetig wild is.

Tot den 15^{den} Augustus hadden wij, ofschoon vele flinke vallen, (Tekakosi-dam, Sintia-dam, Bogopakoe-Mope-dam, Mariapa-dam) te passeeren waren, weer een voorspoedige vaart.

Bij den Sintia-dam ontmoetten wij een koreaal met boschnegers, die op jacht waren en *tassie* haalden. Tassie is een bladplant, die zeer gezocht is als dakbedekking, daar ze niet spoedig verweert en niet door insecten wordt opgegeten. De boschnegers ondernemen soms lange tochten, om het te vinden, daar het in de nabijheid der dorpen vrijwel uitgeroeid is. Hoogerop aan de rivier was het echter nog zeer veelvuldig, hetgeen het enthousiasme onzer bootslieden opwekte.

Nabij den Maripa-dam brachten EILERTS DE HAAN en ik nog een bezoek aan den heuvel, van waaruit de voorgaande expeditie een uitzicht op den Franson Herderschee-piek had verkregen, door tusschen twee boomen een ladder te bouwen. Deze was natuurlijk geheel vervallen, doch we hadden tusschen de boomen door, nog eenig uitzicht.

In den avond van den 15^{den} Augustus kwam Watson ons melden, dat er bij de achterhoede een zware zieke, de stadsneger Julius Helder, was. Tot nu toe hadden wij slechts enkele lichte koortsgevallen bij de arbeiders gehad. HULK ging nog dien avond over land met Watson naar de achterhoede en vond den patiënt, die zeer plotseling ongesteld was geworden, reeds bewusteloos; den volgenden morgen werd deze in een boot, die daartoe ontladen was, bij de voorhoede gebracht, waar hij onder toezicht van den dokter beter verpleegd kon worden. De dokter zag den toestand bedenkelijk in; zijn diagnose was: malaria.

Dipindai dengan CamScanner

Daar de patient in de ledige coreaal, door bladeren tegen de zon beschut, een betrekkelijk zeer goede ligplaats had, konden wij den tocht voortzetten; van een hangmaat maakten wij een tandoe, waarin de patient bij het passeeren van vallen werd overgedragen, of tijdelijk aan den wal geplaatst.

Na den 16^{den} Augustus den Kaboeba-dam te zijn gepasseerd, kwamen wij tegen 4 uur voor een flinken val, waarbij wij kamp maakten. De zieke, die steeds bewusteloos was, baarde veel zorg.

Den 18^{den} Augustus passeerden wij tegen den middag een vrij lastigen val, welken wij niet verwacht hadden. Waarschijnlijk was deze tijdens de voorgaande expeditie, tengevolge van lagen waterstand veel minder moeilijk geweest. Boven den val werd gegeten en juist wilden wij weder op weg gaan, toen Helder onrustbarende symptomen vertoonde. Hij werd snel op den wal gebracht, waar de dokter nog te vergeefs trachtte het vliedende leven te behouden. Niets mocht baten; de onverbiddelijke dood had zijn eerste slachtoffer, helaas niet het laatste, gemaakt.

Wij voeren nog verder, teneinde een geschikte plaats te vinden om het graf te delven en vonden deze aan den linkeroever. De losse planken, welke wij medevoerden voor reparatie der booten, waren juist voldoende, om daaruit een kist te vervaardigen. De begrafenis zou den volgenden morgen plaats vinden. Hierbij richtten wij ons in alles zooveel mogelijk naar de bij de negers in Paramaribo in zwang zijnde gewoonten. Deze brengen mede, dat er veel gezongen wordt, voornamelijk kerkelijke, doch ook andere toepasselijke liederen op bekende melodiën. Deze liederen worden regel voor regel gezongen; éen van allen heeft de leiding en zegt telkens den volgenden regel voor, waarop allen invallen.

Het laat zich begrijpen, dat de stemming in ons kamp dien avond, met een doode in ons midden, zeer neerslachtig was. De schrik was velen om het hart geslagen, zelfs zóó dat Aken, iemand die overigens een welverdienden naam heeft verworven door zijn flink optreden op deze, zoowel als op voorgaande expedities, dien avond van louter schrik een hevige koorts kreeg.

Den volgenden morgen, te 8 uur had de begrafenis plaats, waarbij Eilerts de Haan ons toesprak in eenvoudige en bemoedigende woorden. De arbeiders zongen weder eenige liederen en spraken gebeden uit, waaraan zoowel protestanten als roomsch-katholieken gelijkelijk deel namen, daarbij een zeldzame verbroedering toonende tusschen belijders van beide godsdiensten.

Zoo spoedig mogelijk na de begrafenis vertrokken wij. Wij maakten dien dag een flinken afstand en gingen pas laat in kamp. Zware arbeid was de beste afleiding voor de menschen. Een der boschnegers,

Dipindai dengan CamScanner

Wangahedi, was in 1908 met Eilerts de Haan mede geweest en verbaasde ons door zijn geheugen omtrent het terrein, dat hij nadien niet meer bezocht had. Hij wist betrekkelijk nog alles omtrent de rivier en het was geen zeldzaamheid hem plotseling te midden van de eindelooze, eentoonige bosschen aan den oever aan zijn makkers een boom te zien aanwijzen, waar 2 jaar geleden een marai of leguaan was geschoten, of een plaats aan den oever, waar toen een kapoea was gezien, of een aboema gelegen had enz.

Den 20sten Augustus bereikten wij de „Stonepoortoe", tijdens de expeditie 1908 aldus door de arbeiders genoemd, omdat het water hier tusschen steile rotsen zich door een nauwe opening stort. De voorgaande maal was men dezen val overgekomen, door in de opening boomstammen op de rotsen boven het water te leggen en daarover de booten te verhalen. Ditmaal was dit niet mogelijk door den veel hoogeren waterstand, en moesten de booten over land gesleept worden, hetgeen door het steile en rotsachtige terrein geen gemakkelijk werk was. De stalen booten konden niet in hun geheel vervoerd worden; wij namen ze in twee stukken uiteen. Dien dag brachten wij twee stalen booten en een deel der lading over.

Den 21sten Augustus gingen wij hiermede door. In den morgen werd EILERTS DE HAAN plotseling zeer ongesteld. Hij had het zeer benauwd, moest heftig braken en voelde zich zeer onwel, zoodat hij dien dag in zijn hangmat moest doorbrengen. Ofschoon hij tegen den avond zich reeds veel beter gevoelde, achtten HULK en ik het toch goed, den nacht om beurten bij hem te waken. Den volgenden morgen voelde DE HAAN zich echter weder zeer wel, alleen nog wat duizelig, en konden wij den tocht voortzetten. De achterhoede had ons intusschen weder ingehaald. De laadbooten uit Goddo waren aangenomen tot de Steenenpoort; hier werden zij afbetaald onder veel gezeur, zooals dit bij de boschnegers gebruikelijk is, om te trachten er nog iets meer van te halen. De lading der laadbooten werd hier opgeslagen en zou later van af het eindkamp door onze eigen booten gehaald worden.

Met de terugkeerende booten zonden wij ook nog een boschneger terug, die ten gevolge van een stijve knie zoo goed als niets presteeren kon. Plotseling wilden toen alle boschnegers terug naar Goddo, doch dit wilde EILERTS DE HAAN natuurlijk niet toestaan en daar hij hen door het verdiende, en nog niet uitbetaalde loon in de macht had, moesten zij wel mede.

Na verscheidene lastige soela's kwamen wij in den middag weder voor een flinken val, waarvoor de booten ontladen moesten worden.

Den 23sten Augustus tijdens het overvrachten, werd DE HAAN weder

Dipindai dengan CamScanner

plotseling ongesteld. Dit maal kreeg hij niet, zooals de eerste maal, een flauwte, doch moest braken en had zeer hevige pijnen in de ingewanden. In allerijl zond ik menschen uit om den dokter te roepen, die op jacht was gegaan. DE HAAN bleef dien dag verder in zijn hangmat en nadat booten en lading overgebracht waren, kregen de arbeiders verder rustdag.

Evenals de vorige maal was DE HAAN na een goeden nacht den volgenden morgen weder veel opgeknapt en daar wij slechts een dagreis van het Eindkamp aan de Suriname-rivier verwijderd waren, besloot hij den tocht voort te zetten. In het eindkamp zouden wij geruimen tijd moeten vertoeven, tijdens den overvoer der lading naar de Lucie-rivier, zoodat hij daar wat rust hoopte te kunnen nemen.

Afb. 1. Graf van den Luit. ter zee 1ste kl. J. G. W. J. EILERTS DE HAAN.

Te 1 uur kwamen wij vóór den laatsten val, waarvoor wederom alle booten moesten worden ontladen. Eerst trachtten wij een der stalen booten over te brengen, doch ongeveer midden in den val, toen de boot iets uitgierde en de volle stroom haar kon vatten, konden de menschen haar niet meer houden. Zij sloeg dwars en was in weinige seconden den val verder afgestort en, wonder boven wonder, hoewel zwaar beschadigd tegen de rotsen, toch nog drijvende, zoodat wij haar nog behouden aan

Dipindai dengan CamScanner

den wal konden brengen. De stalen boot had hiermede schitterend haar groot weerstandsvermogen bewezen.

Ten tweede male werd nu getracht een stalen boot over te brengen, doch deze sloeg onder den val vol en zonk. Daar de rivier daar ter plaatse zeer diep is en de boot waarschijnlijk tusschen de rotsen op den bodem beklemd zat, was de kans om haar boven te brengen niet groot, te meer, daar hier een felle stroom stond en het water zeer bewogen was. Het mocht ons zelfs niet gelukken de juiste plaats te vinden, waar de boot lag. Wij gaven daarom de pogingen voorloopig op, in de hoop dat het water bij het invallen van den droogen tijd, hetgeen wij dagelijks verwachtten, zooveel zou zakken, dat wij de boot nog vóór ons vertrek naar de Lucie-rivier zouden kunnen machtig worden; dit was echter niet het geval.

De boschnegers verklaarden dezen val bij den tegenwoordigen waterstand niet te kunnen overtrekken, terwijl de terreingesteldheid het overland vervoeren ook zeer bezwaarlijk maakte.

Eilerts de Haan besloot toen niet verder te gaan, maar van hieruit het pad te kappen naar de Lucie-rivier. De af te leggen weg was trouwens slechts weinig langer dan van uit het eindkamp der voorgaande expeditie, een weinig hooger aan de rivier. Eilerts de Haan, die zich toen zeer wel voelde, en Hulk hadden daaraan dien middag nog een bezoek gebracht. Wij begonnen den volgenden dag met het kappen van het pad, het ontladen der booten en het bouwen van magazijntjes. Voor dit laatste was op den linkeroever een geschikte plaats. Wij hielden echter zelf voorloopig kamp op den rechteroever. Het kappen van het pad ging eerst voorspoedig. Reeds den eersten dag kruisten wij de groote Kreek, die even boven ons kamp in de Lucie-rivier stroomt. Daar de oevers der kreek daar ter plaatse hoog en steil waren, moest voor de vrachters een brug gemaakt worden, hetgeen door het vellen van een zwaren boom in korten tijd gelukte, zij het dan ook, dat een dergelijke brug niet bepaald voldoet aan de eischen van moderne verkeerswegen.

Eilerts de Haan kreeg dien morgen koorts en bleef daarom in kooi. De diagnose van den dokter was: malaria. Ook den volgenden dag (26 Augustus) kwam de koorts weder hoog op, ofschoon de Haan in den morgen van dien dag iets beter was geweest. Hij was zeer onrustig en begon te ijlen, zoodat Hulk en ik om beurten bij hem moesten waken.

Den 27sten Augustus was de toestand van de Haan zorgelijk, de hooge koorts hield aan en de hartswerking begon gebrekkig te worden, zoodat de dokter in den nacht van 27 op 28 Augustus, twee maal kamfer-aether injecties gaf.

De verpleging was lastig, doordat ons kamp op zeer hellend terrein

Dipindai dengan CamScanner

was gelegen, terwijl door de aanhoudende zware regens de grond zeer modderig was. Daar de dokter het wenschelijk vond den patiënt uit zijn hangmat te kunnen nemen, zoodat hij niet steeds in de zelfde houding zou liggen, had ik aan den linkeroever der rivier, waar ook onze magazijntjes in aanbouw waren, een kamp met ruime ligbank van gespleten palissade-palm doen inrichten. Den 29sten Augustus in den middag werd DE HAAN daarheen gebracht. Hij was zeer benauwd door slechte hartswerking en de dokter zag den toestand zeer ernstig in, vooral toen het bleek, dat hij niet meer op aether-injecties reageerde.

Ofschoon wetende hoe ernstig de toestand was, bleef de hoop op zijn herstel toch altijd nog bij ons leven. Wij konden nog niet gelooven, dat wij van den man, die kort geleden nog zoo krachtig en voortvarend in ons midden was, van onzen vertrouwden leider en vriend, nu reeds voor altijd afscheid zouden moeten nemen. Doch reeds in den avond van den zelfden dag moesten wij ons de treurige waarheid bekennen, dat wij aan de legerstede van een stervende stonden. Hij stierf, zonder tot het bewustzijn terug te zijn gekeerd. Gelukkig zal zijn lijden daardoor gering zijn geweest. Diep ontroerd sloten wij hem de oogen, den man, die daar in de eenzame wildernis, ver van vrienden en familie, zijn leven liet voor de goede zaak, waaraan hij reeds zoolang zijn beste krachten had geschonken. Voorzeker was de beste hulde, die aan zijn nagedachtenis gebracht kon worden, het krachtig doorzetten van de expeditie, ook na den zwaren slag, die haar getroffen had. Dat hierbij, vooral met het oog op de arbeiders groote moeilijkheden te wachten waren, was te voorzien. Gelukkig echter had ik, door de treurige omstandig geroepen de leiding in handen te nemen, grooten steun aan HULK, aan wiens bereidvaardigheid en vastberadenheid ik hierbij hulde breng.

Den volgenden dag zochten wij een geschikte plaats om het graf te delven, zoodanig, dat dit bij hoogen waterstand in den grooten regentijd niet kon onderloopen, en vonden een geschikt heuveltje, dicht ten noorden van het kamp. Daar wij geen planken meer bij ons hadden en het kappen daarvan uit boomen te veel tijd zou vorderen, besloot ik een der corealen op te offeren, om daaruit een kist te vervaardigen. In den namiddag waren wij daarmede gereed en droegen wij onzen overleden leider naar zijn laatste rustplaats, welke door een eenvoudig kruis wordt aangewezen. (Zie afb. 1).

De stemming onder de arbeiders was slecht, zoodat ik voorzag, dat het mij moeite zou kosten een voldoend aantal te vinden, die den verderen tocht zouden durven ondernemen. De schrik was den meesten om het hart geslagen. De aangenomen boschnegers weigerden reeds

dadelijk verder te gaan en waren ook na langdurige besprekingen, bedreigingen en beloften, daartoe niet te bewegen. Dit op zich zelf achtte ik geen onoverkomelijk bezwaar, daar ook onder de stadsnegers eenige zeer goede valwerkers waren te vinden, doch de stadsnegers zelf durfden de reis zonder boschnegers niet wel aan.

Na bespreking met de beide voormannen, Aken en Watson, waarvan vooral de eerste invloed op zijn kameraden had, koos ik tenslotte 8 goede bootslieden uit, die mij beloofden, desnoods zonder boschnegers den verderen tocht mede te maken. Mijn plan was, één stalen boot over te brengen naar de Lucie-rivier, aldaar een houten coreaal te vervaardigen en aldus met 2 booten den tocht voort te zetten. De tweede stalen coreaal zou dan, benevens eenige levensmiddelen, aan de Gran Rio achterblijven, voor het geval de expeditie, om welke reden ook, gedwongen mocht worden, langs dezen weg terug te keeren.

Ik zond 4 boschnegers terug naar Goddo en hield er 2 aan, om de 24 arbeiders, die na afloop van het transport van boot en levensmiddelen, naar Paramaribo terug zouden keeren, te geleiden. Tevens hoopte ik, wanneer hun bijgeloovige angst wat gezakt zou zijn, van hen nog hulp te hebben bij het bouwen van de houten coreaal aan de Lucie-rivier. Voorloopig echter weigerden zij ook dit, daar zij den weg door het bosch niet aandurfden. Vooreerst scheen mij, ofschoon natuurlijk aan het voortzetten van den tocht *zonder* boschnegers, die toch altijd de erkende meesters in het valwerk zijn, wel eenige risico verbonden was, de toekomst weer hoopvol toe. Ik had echter, zooals zou blijken, gerekend buiten de bijgeloovigheid der negers.

In den tusschentijd waren de werkzaamheden natuurlijk doorgezet. De 2 stalen booten werden uiteen genomen en eene daarvan voor vervoer gereed gemaakt. De kappers hadden het pad gevonden, door de voorgaande expeditie gekapt. Daar dit echter een te grooten omweg maakte, volgde ik het niet, doch liet doorkappen in de richting W. $^1/_2$ N.

Het gedeelte der lading dat bij de Stoonepoortoe was achtergelaten, werd intusschen met 3 booten opgevoerd, terwijl ook met het vrachten door het bosch reeds kon worden aangevangen.

Den 1sten September liet ik alle arbeiders, behalve eenige zieken en een paar man, die nog aan de booten moesten werken, verhuizen naar het eerste kamp aan het pad. Daar dit ongeveer 24 KM. lang moest worden, liet ik twee kampen betrekken, één op 6 KM. van af de Gran Rio, en een op 6 KM. van af de Lucie-rivier. De vrachters uit het eerste kamp kwamen dan den eenen dag vracht halen en brachten deze in het eerste kamp; den volgenden dag brachten zij die vracht naar een opslagplaats midden tusschen het eerste en tweede kamp en keerden

Dipindai dengan CamScanner

dadelijk verder te gaan en waren ook na langdurige besprekingen, bedreigingen en beloften, daartoe niet te bewegen. Dit op zich zelf achtte ik geen onoverkomelijk bezwaar, daar ook onder de stadsnegers eenige zeer goede valwerkers waren te vinden, doch de stadsnegers zelf durfden de reis zonder boschnegers niet wel aan.

Na bespreking met de beide voormannen, Aken en Watson, waarvan vooral de eerste invloed op zijn kameraden had, koos ik tenslotte 8 goede bootslieden uit, die mij beloofden, desnoods zonder boschnegers den verderen tocht mede te maken. Mijn plan was, één stalen boot over te brengen naar de Lucie-rivier, aldaar een houten coreaal te vervaardigen en aldus met 2 booten den tocht voort te zetten. De tweede stalen coreaal zou dan, benevens eenige levensmiddelen, aan de Gran Rio achterblijven, voor het geval de expeditie, om welke reden ook, gedwongen mocht worden, langs dezen weg terug te keeren.

Ik zond 4 boschnegers terug naar Goddo en hield er 2 aan, om de 24 arbeiders, die na afloop van het transport van boot en levensmiddelen, naar Paramaribo terug zouden keeren, te geleiden. Tevens hoopte ik, wanneer hun bijgeloovige angst wat gezakt zou zijn, van hen nog hulp te hebben bij het bouwen van de houten coreaal aan de Lucie-rivier. Voorloopig echter weigerden zij ook dit, daar zij den weg door het bosch niet aandurfden. Vooreerst scheen mij, ofschoon natuurlijk aan het voortzetten van den tocht *zonder* boschnegers, die toch altijd de erkende meesters in het valwerk zijn, wel eenige risico verbonden was, de toekomst weer hoopvol toe. Ik had echter, zooals zou blijken, gerekend buiten de bijgeloovigheid der negers.

In den tusschentijd waren de werkzaamheden natuurlijk doorgezet. De 2 stalen booten werden uiteen genomen en eene daarvan voor vervoer gereed gemaakt. De kappers hadden het pad gevonden, door de voorgaande expeditie gekapt. Daar dit echter een te grooten omweg maakte, volgde ik het niet, doch liet doorkappen in de richting W. $^1/_2$ N.

Het gedeelte der lading dat bij de Stoonepoortoe was achtergelaten, werd intusschen met 3 booten opgevoerd, terwijl ook met het vrachten door het bosch reeds kon worden aangevangen.

Den 1sten September liet ik alle arbeiders, behalve eenige zieken en een paar man, die nog aan de booten moesten werken, verhuizen naar het eerste kamp aan het pad. Daar dit ongeveer 24 KM. lang moest worden, liet ik twee kampen betrekken, één op 6 KM. van af de Gran Rio, en een op 6 KM. van af de Lucie-rivier. De vrachters uit het eerste kamp kwamen dan den eenen dag vracht halen en brachten deze in het eerste kamp; den volgenden dag brachten zij die vracht naar een opslagplaats midden tusschen het eerste en tweede kamp en keerden

Dipindai dengan CamScanner

terug. Van uit het tweede kamp werd op gelijke wijze gewerkt. Op deze manier legden zij per dag 12 KM. af, waarvan 6 KM. met vracht, hetgeen in dit terrein een behoorlijke dagtaak is, en behoefden zij geen hangmatten of eigen voeding mede te nemen.

Tot den 8sten September werkten wij op deze wijze zonder belangrijke wederwaardigheden door.

Hulk besteedde den tijd voornamelijk met botaniseeren en regelde, wanneer ik in het bosch was, de verdeeling van de vrachten der arbeiders. Dit laatste is meestal een minder aangenaam werk, daar de neger altijd geneigd is te denken, dat men hem benadeelen wil, te zware vracht geeft enz., waartegen dan op luidruchtige negerwijze geprotesteerd wordt. Het beste middel is dan nog maar, om bij de verdeeling het lot te laten beslissen.

Den 8sten Sept. bevond ik mij met Hulk aan de Lucie-rivier, toen in den voormiddag plotseling alle vrachters uit het kamp in het bosch, aan de rivier verschenen en de meest fantastische verhalen deden over geestverschijningen, die zij in den afgeloopen nacht in het bosch gezien hadden. De geest van Eilerts de Haan was hun, zoo zeiden sommigen, verschenen en had gewaarschuwd, dat het voortzetten van den tocht zonder de hulp van boschnegers op een onheil zou uitloopen: zij hadden vreemde geluiden gehoord enz. Het was mij bij sommigen niet duidelijk, of ik met kwade trouw te doen had, dan dat zij werkelijk geloofden wat zij zeiden. Velen waren zeker te goeder trouw, want hun angst was onmiskenbaar.

Van sommigen echter ben ik overtuigd, dat zij komedie speelden. Hoe dit ook zij, zelfs de besten onder hen, die ik uitgekozen had voor den verderen tocht en die mij ook plechtig beloofd hadden zonder boschnegers mede te gaan, braken thans hun woord en zeiden niet te durven. Alleen de voorman Aken zeide door te zullen gaan, indien een voldoend aantal medeging. Ik hoopte echter, dat indien de eerste schrik bij sommigen wat voorbij zou zijn, de stemming wel weder zou verbeteren en liet doorgaan met de werkzaamheden. Den volgenden morgen echter bleek deze hoop ijdel te zijn. Ook toen nog weigerden allen hardnekkig zonder boschnegers te gaan; mèt de hulp van boschnegers waren zij bereid.

Ik besloot toen, al het mogelijke te doen om boschnegers aan te werven. De twee die wij nog bij ons hadden, weigerden echter beslist, zoodat mij niet anders overbleef, dan naar Goddo terug te gaan en daar van den Granman te eischen, dat hij de boschnegers, die zich destijds voor den tocht verbonden, zou dwingen, zich aan hun verbintenis te houden, of wel twee anderen te leveren. Groot was de kans van

Dipindai dengan CamScanner

slagen niet, want wij wisten reeds bij ondervinding, dat de Granman de expeditie niet zeer genegen was, maar iedere kans moest gewaagd worden. Bovendien behoefde het tijdverlies niet zeer groot te zijn, daar het vrachten nog geruimen tijd zou vorderen en HULK in dien tusschentijd hierop het toezicht kon houden. Het vooruitzicht echter, de geheele Gran Rio, met haar tallooze soela's nogmaals af, en weder op te moeten werken, was niet aanlokkelijk; te meer niet, daar ik wat last van koorts had, waardoor ik pas den 12den September kon afreizen.

De afvaart ging voorspoedig; de rivier was veel gevallen sedert onze opvaart. In de verschillende boschnegerdorpen trachtte ik te vergeefs menschen aan te werven. De meeste dorpen waren nagenoeg verlaten, daar het de tijd was, waarop men de kostgrondjes in het bosch gaat bewerken. Deze zijn meestentijds ver van de dorpen gelegen.

Den 15den September bereikte ik Bakrakondre, den 16den Godowatra en den 17den Goddo, waar ik dadelijk bericht van mijn komst zond aan den Granman, met wien ik den 18den een lange conferentie had, die echter geen resultaat opleverde. Hij zeide in hoofdzaak, dat de aangenomen boschnegers met Eilerts de Haan contract hadden en niet met mij, dus dat zij niet behoefden mede te gaan; het voorschot, dat zij ontvangen hadden, zouden zij, voor zoover nog niet verdiend, terugbetalen. Andere menschen, die mede naar den Corantijn wilden, kon hij niet vinden; wel zou hij, zoo noodig, menschen trachten te werven voor terugvaart.

Daar ik eenige boschnegers gewenscht vond, om de, in ieder geval terugkeerende arbeiders te geleiden, en ik bovendien hoopte, buiten den Granman om, menschen aan te werven, bleef ik tot 22 September wachten. Het resultaat van dagelijksch onderhoud met den Granman en van pogingen buiten hem om, was echter slechts, dat ik drie man kreeg voor de terugkeerende arbeiders — en daarmee, begrijpelijker wijze niet in de meest blijmoedige stemming, de opvaart weder begon. Mijn eenige hoop was nog, dat de kalmeerende invloed van den tijd en niet minder het zeer hooge loon (*f* 3.— per dag minimum), dat ik vóór mijn vertrek uit het kamp had uitgeloofd, ten slotte hun uitwerking niet gemist zouden hebben.

Toen ik vernam, dat vanuit Goddo een boot van den Granman naar Paramaribo zou gaan, wilde ik daarmede berichten sturen, doch de Granman weigerde, een brief mede te geven. Hij was waarschijnlijk bevreesd, dat daarin over hem niet gunstig geoordeeld zou worden.

Eindelijk dan liet ik, ofschoon mijn tocht geen resultaat had gehad, toch met een gevoel van opluchting Goddo met zijn vele onaangename herinneringen weder achter mij. Ook met het oog op de gezondheid

Dipindai dengan CamScanner

was het goed daar niet langer te blijven. In dezen korten tijd waren namelijk vier personen gestorven, wat in een zoo klein dorp veel is. De onfrissche gewoonte der boschnegers, om de lijken verscheidene dagen boven aarde te houden, moet vooral in een tropisch klimaat onhygiënisch zijn. Zelfs werd mij verzekerd, dat soms het vocht, dat uit de lijken loopt, wordt opgevangen en, bijwijze van ceremonie, gedronken.

Hard werkende bereikten wij den 1sten October weder het eindkamp, waar HULK mij begroette met de verblijdende tijding, dat ten slotte de acht, vroeger uitgekozen arbeiders moed hadden gevat en bereid waren door te gaan.

Afb. 2. In dichtbegroeid terrein.

Den 2den en 3den October bleven Hulk en ik nog aan de Gran Rio, waar nog eenige booten voor de terugkeerende arbeiders hersteld moes-

Dipindai dengan CamScanner

ten worden, en den 4^{den} October begaven wij ons op weg naar de Lucie-rivier, beladen met de instrumenten en tijdmeters. Deze laatste moesten natuurlijk zoo voorzichtig mogelijk in de hand gedragen worden, hetgeen bij een marsch door het oerwoud een zware handicap mag genoemd worden. (Zie afb. 2). Wij kwamen dien dag dan ook niet verder dan ongeveer halverwege, waar wij, door de duisternis overvallen, geen kans hadden behoorlijk kamp te maken, zoodat de nacht (het stortregende) niet in aangename rust werd doorgebracht. Een tapir, die ons met veel geraas in het duister een bezoek bracht, zorgde nog voor eenige afwisseling. Den volgenden dag bereikten wij de Lucie-rivier, waar een behoorlijk kamp gemaakt was. De houten boot, die ik had doen vervaardigen, was goed geslaagd en de stalen boot ineengezet.

Tot het vervaardigen van een coreaal wordt een rechte boom (liefst locus) van passende afmetingen geveld en uitwendig behakt, en daarna inwendig uitgekapt. Dan wordt, zoowel in, als om de boot een vuur gestookt van dorre bladeren. Hierdoor wordt het hout zacht en kan de boot, met behulp van keggen, van boven breed uitgezet worden. Door het aanbrengen van dwarslatten en bankjes wordt deze vorm behouden.

De Lucie-rivier is daar ter plaatse ongeveer 25 M. breed, met weinig stroom in moerassig terrein, en verdeelt zich hoogerop in meerdere armpjes, zooals mij den volgenden dag bleek, toen ik de rivier een eindweegs bovenstrooms verkende. Denzelfden dag zond ik de andere boot stroomafwaarts, om zoo noodig, over de rivier gevallen boomen te kappen.

Den 7^{den} October werd besteed aan het openkappen van voldoend uitzicht, tot het doen van plaatsbepaling, iets dat in een bosch zooals dit, zonder eenige open plek, veel arbeid vordert. Daar, alvorens de opname te beginnen, een overzicht van het terrein zeer gewenscht was, begaf ik mij den 8sten October naar den zelfden berg, welke indertijd door Eilerts de Haan als verste punt zijner expeditie was beklommen. De sporen van het toen door hem gekapte pad waren nog goed te volgen, zoodat wij na een flinken dagmarsch den top bereikten, alwaar wij overnachtten. Het was eèn waar genot, na zoo'n langen tijd in het bosch en op de rivier doorgebracht te hebbèn, waar men door den enormen plantengroei nimmer eenig vergezicht heeft en zich voortdurend tusschen muren van groen bevindt, den blik weer eens ver om zich heen te laten weiden en het land te overzien. Een prachtig vergezicht bood het Wilhelmina-gebergte eenerzijds en de Zuid-Oostelijk gelegen berggroepen anderzijds. Voor mij was echter het panorama in Westelijke richting, het stroomgebied van den Corantijn en vermoedelijk van de Lucie-rivier, van meer belang. Daarom begaf ik mij den volgenden morgen naar den Westelijk gelegen top, waar ik, dank zij het heldere weer, goed uitzicht

Dipindai dengan CamScanner

had. Na het panorama bestudeerd te hebben en gissingen en plannen voor de toekomstige opname gemaakt te hebben, aanvaardde ik den terugmarsch naar de Lucie-rivier. Lang verblijf was trouwens niet mogelijk, daar watergebrek lastig werd. Eenige uren vertraging werden nog veroorzaakt, doordat een mijner arbeiders verdwaald was. Verdwalen in het bosch is wel een der ernstigste ongevallen, die iemand overkomen kunnen, wanneer men geen kompas bij zich heeft. De dichte boomen beletten meestentijds de richting op de zon te bepalen, terwijl het stemgeluid niet ver doordringt. Meer doordringend is het geluid, dat men kan maken door een geweer te openen en met den tromp aan den mond te plaatsen, als een hoorn. Dit werd dan ook eerst, ofschoon vruchteloos, beproefd.

Men kan niet leven van hetgeen het bosch oplevert; eetbare vruchten komen maar zeer zelden voor. Het was mij dan ook een pak van het hart, toen, na ongeveer 2 uren zoeken, het verloren schaap door een der arbeiders werd gevonden. De verdwaalde was iemand, die in het bosch niet zoo ervaren was als de anderen en niet zoo bekwaam in het terugvinden der merken, welke men bij een marsch door het bosch met den houwer aan de boomen maakt.

Door dit oponthoud bereikten wij pas den volgenden morgen (10 October) de Lucie-rivier.

Den 11^{den} October kwam de laatste vracht uit het bosch aan, en waren wij dus gereed tot vertrek. Met de terugkeerende arbeiders konden wij eindelijk voor het eerst berichten naar Paramaribo zenden. Ook de tot nu toe door HULK verzamelde botanica en zoölogica werden natuurlijk mede gegeven. Veel daarvan is echter op den terugweg verongelukt bij bootsongevallen. Daar de meest betrouwbare bootslieden met mij verder gingen naar den Corantijn, was het voor mij een lastige vraag, wien als voorman aan te wijzen bij de terugkeerenden. Mijn keuze bleek naderhand geen gelukkige geweest te zijn, doch dit was trouwens maar een zaak van ondergeschikt belang.

Den 12^{den} October eindelijk was dan de groote dag daar, waarop de eigenlijke expeditie in het stroomgebied van den Corantijn aanving.

In vergelijk met het oorspronkelijke plan der expeditie waren wij veel ten achteren en zou de opneming der Lucie-rivier thans reeds bijna afgeloopen hebben moeten wezen, zoodat spoed maken thans het wachtwoord moest worden. Ik regelde den gang van zaken aldus: HULK en ik voeren in de stalen boot vooruit, tot opname van de rivier; de houten boot zou de levensmiddelen afvrachten. Daar deze boot niet alles tegelijk kon vervoeren, zou dit belangrijk meer tijd vorderen dan de opneming der rivier. Daartegenover stond echter, dat de achterhoede tijdens

Dipindai dengan CamScanner

onze landtochten naar bergtoppen, gelegenheid zou hebben ons in te halen.

De rivieropneming geschiedde als volgt: met een stereoscopischen afstandmeter van Zeiss en een peilkompas mat ik, in de boot staande, peiling en afstand tusschen opeenvolgende punten aan den oever of in de rivier. Bij practische keuze van punten behoeft men de boot echter meestal niet op deze punten zelf te brengen, zoodat de opneming weinig meer tijd vordert, dan voor enkel afvaart noodig is.

HULK teekende de gegevens op en maakte een ruwe schets van de rivier, terwijl hij tevens met de streektafel de gemeten koersen en verheden ontbond, zoodat het opmaken van het gegist bestek des avonds in het kamp weinig tijd vorderde.

Ik bewonderde menigmaal het geduld en de opgewektheid, waarmede HULK dagen aaneen dit, uiteraard vervelende werk verrichtte. Bovendien was het voor hem, als ijverig botanicus onaangenaam, thans menigmaal de fraaiste bloemen en planten aan den oever te moeten voorbijvaren, daar het onderbreken van de vaart te veel oponthoud zou hebben gegeven. Het verzamelen leed uiteraard zeer veel, maar wat het zwaarst was, moest het zwaarst wegen. Opnemen was hoofdzaak.

Afb. 3. In zwampig (moerassig) terrein.

Dipindai dengan CamScanner

Alvorens het relaas van de verdere reis te geven, wil ik thans even ook de zwarte reisgenooten voorstellen. Dezen heetten: Aken, Delprado, Kloppenburg, Watson, de Bes, Denz, Bruinendaal en Appel. Aken, de voorman, is een oude bekende voor degenen, die de verslagen der voorgaande expeditien in Suriname hebben gelezen; zijn goeden naam deed hij ook thans eer aan. Ook Kloppenburg, de Bes en Watson waren van vroegere expedities bekend. Delprado was de bekwaamste bootsman en deed zich gedurende den tocht ook in andere opzichten als een der meest geschikten kennen. Bruinendaal was uitgekozen wegens zijn bekwaamheden als timmerman, terwijl Appel als kok dienst deed.

Den eersten dag voert de rivier door laag, meest zwampig terrein. (Zie afb. 3). Zij splitst zich meermalen in armpjes en was door overgevallen boomen lastig bevaarbaar. Den volgenden dag werden de oevers meer steenachtig, en passeerden wij eenige kleine soela's.

In den morgen had de dokter mij het twijfelachtige genoegen gedaan, een muskietenworm (een insect, dat zich in het vleesch nestelt en sterk groeit) uit mijn teen te verwijderen. Tegen den middag kwamen wij aan een rechter zijrivier, ongeveer van gelijke grootte als de Lucie-rivier. Ik besloot deze op te varen, daar het waarschijnlijk was, dat zij dichter dan de Lucie-rivier zou voeren naar een bergtop, dien ik tot eerste observatieplaats had uitgekozen. Later bleek, dat de Lucie-rivier ons meer nabij gevoerd zou hebben.

Behalve het bezoek van een groote *aboema* (waterboa), die den kop boven water stak, en een kijkje nam in de boot, bracht die dag overigens niets bijzonders.

Vanuit het kamp, dat wij dien avond betrokken, besloot ik te trachten den bedoelden berg te bereiken en begon den volgenden dag met drie kappers een pad te kappen. Observatie had 1' Z. gegeven.

HULK besteedde dien dag aan het prepareeren van eenige vogels voor de verzameling, o. a. een zoogenaamde „boschkoe", een kleine grijze vogel, die zijn naam ontleent aan het loeiende geluid, dat hij maakt. Reeds vroeger hadden wij dit geluid gehoord en, niet vermoedende dat zulk een groot geluid uit zulk een kleinen vogel kon komen, aan wilde runderen gedacht, ofschoon wij daarvan in Suriname nooit gehoord hadden.

Den 15^{den} October werd de berg bereikt, zoodat wij 16 October ons kamp naar den top daarvan konden verleggen, waar gemakkelijk uitzicht van Zuid tot N. W. was te verkrijgen.

Den 19^{den} October waren, begunstigd door goed weder, de metingen en observaties verricht en keerden wij naar de rivier terug, om den volgenden dag de reis te vervolgen.

Dipindai dengan CamScanner

De rivier is hier zeer wildrijk en de weinige schuwheid van het wild doet zien, dat zij onbekend zijn met hun grooten vijand, den mensch. Indianen konden wij voorloopig dus nog niet verwachten.

Afb. 4. Eene eigenaardig gevormde liaansoort, door de boschnegers Schildpaddentrap genoemd.

Vooral leguanen waren hier zeer talrijk en vele malen werden wij opgeschrikt door den plons in het water, dien zij maken, wanneer zij zich volgens hun gewoonte, uit de toppen der boomen, hals over kop in het water storten, bij het bespeuren van onraad.

De kapoea's aan den oever waren hier zoo weinig schuw, dat het ons geen moeite kostte, ons versch vleesch aan het avondmaal te verschaffen. Hoewel wij vele sporen van tapirs (buffels, zegt men in Suriname) vonden, ook op den berg, konden wij deze dieren voorloopig niet onder schot krijgen.

Den 21sten ontmoetten wij Aken met de tweede boot, die ons tijdens het verblijf op den berg had ingehaald. De rivier heeft hier meerdere soela's en moet bij hoogen waterstand hier zelfs op sommige plaatsen zeer moeilijk zijn. Thans echter was de afvaart betrekkelijk gemakkelijk, ofschoon we dien dag een „narrow escape" hadden, door het dwarsslaan

Dipindai dengan CamScanner

van de boot. Door allen te water te gaan, kon gelukkig, omslaan nog voorkomen worden.

Afb. 5. Gezicht op de Lucie-rivier, nabij kamp van 18 Nov. 1910.

De rivier begint hier allengs breeder te worden (tot 100 M.) met veel steenen.

In den morgen van den 23sten zagen wij uit de rivier een flinken heuvel. Daar wij in de nabijheid moesten zijn van den berg, dien ik tot tweede observatieplaats had gekozen, maakten wij hier kamp en kapten een pasje naar dezen heuvel, in de hoop uitzicht te krijgen. — Dit viel echter niet mede. — Na veel kappen zagen wij ten slotte den volgenden dag in de peiling Z. Z. W. een berg, die mij voor mijn doel geschikt leek, en ik besloot daarheen een pad te doen kappen.

Den 28sten October bereikten wij na drie vermoeiende dagen den voet van den berg. Het terrein was soms lastig, doorsneden met tallooze geulen, die doen zien, dat het in den regentijd hier zeer moerassig moet zijn. — Wij zagen hier enkele Mauritius-palmen, die wij tot nu toe hier niet ontmoet hadden.

Alle pogingen, in den tusschentijd aangewend, door beklimmen van boomen enz., om uitzicht te verkrijgen, waren vergeefsch geweest, zoodat

Dipindai dengan CamScanner

ik zeer benieuwd was, of de gevonden berg dezelfde zou zijn, dien ik van uit de eerste observatieplaats gezien had. —

Den volgenden dag, op den top gekomen, bleek mij al spoedig, dat de gezochte berg nog belangrijk westelijker lag. Daar ik echter ook hier tamelijk goed uitzicht kon krijgen, besloot ik, vooral met het oog op den beschikbaren tijd, hier mijn tweede observatieplaats te kiezen en maakten wij op den top kamp, voor Hulk en mij met den kok Appel. — De overigen bleven, met het oog op het bezwaar van wateropvoeren, aan den voet van den berg bij een beekje, dat wij daar gevonden hadden. Zij kwamen dan 's morgens boven voor de werkzaamheden, het openkappen van het panorama.

Reeds denzelfden dag kon ik met de meting beginnen en in den avond een plaatsbepaling doen.

Tot den 3den November ging alles vrij voorspoedig. Van uit drie punten kon na flink kappen een volledige rondmeting verkregen worden. Wel hadden wij veel last van brand, die reeds den eersten nacht was uitgebroken. De top van den berg bestaat uit rotsen, overdekt met een zeer dikke, drooge humuslaag, waarin de boomen wortelen. Door het koksvuur was deze humus gaan smeulen en het vuur had zich onder de oppervlakte over eenigen afstand uitgebreid, zonder dat wij dit bemerkt hadden, totdat plotseling, midden in den nacht het vuur op eenige plaatsen doorbrak en het bosch in vlam zette, zoodat we ons kamp in allerijl moesten verlaten en instrumenten en hangmatten een eind van den top af in veiligheid moesten brengen.

Den volgenden morgen trachtten wij door het maken van een greppel in den humus het vuur te stuiten, doch dit gelukte maar ten deele, zoodat wij gedurende ons geheele verblijf op den berg telkens weder last hadden van het oplaaien van den brand, terwijl ook de rook en hitte voortdurend hinderlijk bleven.

Den 1sten November was ik met het werk gereed, en braken wij het kamp op den top op. Wij overnachtten aan den voet van den berg en den volgenden morgen marcheerden wij naar de Lucie-rivier, waar wij te 1 uur, namiddag aankwamen. Wegens een koortsaanval besloot ik den volgenden dag niet verder te gaan, maar de arbeiders met de boot terug te zenden, om Aken, die ons met de overige lading nog niet ingehaald had, te helpen. Hulk en ik bleven dus den volgenden morgen alleen in het kamp achter, hij als verpleger en ik als patiënt.

Den 8sten November echter keerden de rollen om; ik was toen koortsvrij, maar Hulk gevoelde zich zeer onwel, had flinke koorts en moest in kooi blijven.

Den 9den November kwamen de beide booten met lading bij ons

Dipindai dengan CamScanner

kamp; ik gaf order nog twee dagen door te gaan met afvrachten en ons dan te komen halen. Den 12^{den} en 13^{den} November echter moest ik weder wegens koorts mijn kooi houden, zoodat wij eerst den 14^{den} de reis konden voortzetten.

Afb. 6. Kalme plaats in de Lucie-rivier.

De rivier wordt hier breed en splitst zich in vele armen om rotsen en eilandjes, zij bestaat eigenlijk uit een aaneenschakeling van soela's; geen van allen echter moeilijk af varen. Den volgenden dag verandert het karakter der rivier weder plotseling geheel; zij wordt smaller en vloeit kalm tusschen hooge oevers van roode of witte klei. (Zie afb. 6).

Den 17^{den} November echter kregen we weder soela's en steenen. Volgens gissing hadden wij den Corantijn thans reeds moeten bereiken, zoodat we verlangend bij iedere bocht uitzagen, of we nog niet een breede stroom van links zagen inkomen; telkens echter te vergeefs.

Om niet te veel vóór te geraken op de nakomende vrachtboot, temeer, daar de rivier zich hier zoodanig in armen splitst, dat het niet zeker was elkaar terug te vinden, zond ik onze boot den 18^{den} November terug, om lading te halen, en bleven HULK en ik weder alleen in kamp. Ik had dit reeds den voorgaanden dag willen doen, doch uit ons kamp van 17—18 November werden wij verdreven door een invasie van mieren.

Wij hadden het vooruitzicht, vrij lang op de komst der andere booten te moeten wachten, want wij hadden stroomafwaarts flinke dagreizen gemaakt, meestal in stroomwater, zoodat de vrachtboot, die telkens weder stroomop moest, ons belangrijk ten achter moest geraakt zijn. — Daarbij komt, dat ook het oog van den meester allicht tot meerderen spoed zou hebben aangespoord. Mede teruggaan, om toezicht op den afvoer te houden, was echter weer nadeelig, door de vele ruimte, die men met kooigoed enz. in de boot inneemt.

Wij moesten dus maar geduld uitoefenen en den tijd doorbrengen met verzamelen en verkennen van de omgeving. Dit laatste leverde niet veel op, daar het terrein laag is en zeer begroeid. Het weder was dezer dagen zeer regenachtig, hetgeen behalve de gewone onaangenaamheden van natte kleeren en moeilijkheid van vuur maken, om eten te kooken, ons nog zorgen baarde, met het oog op mogelijk overstroomen van ons kamp. Daar wij geen boot hadden, was dit vooruitzicht niet vroolijk en zagen wij met eenige ongerustheid de rivier wassen. Ons kamp bleef echter droog.

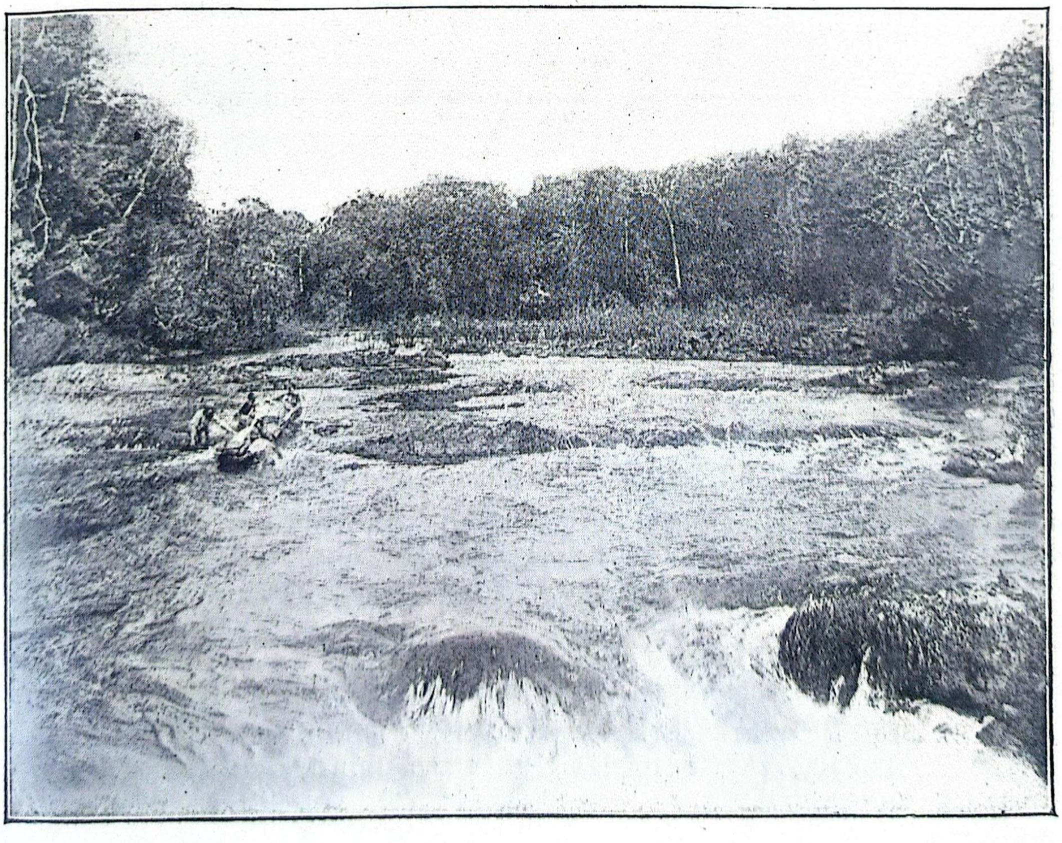

Afb. 7. In de Lucie-rivier.

Tot den 2den December brachten wij den tijd vrij eentoonig door,

Dipindai dengan CamScanner

waarbij alleen de kennismaking met sommige, nog niet ontmoete vertegenwoordigers uit de dierenwereld nu en dan wat afwisseling bracht. Ik noem hiervan: de sidderaal, den lezers uit beschrijving natuurlijk bekend; de pireen (pirai), een visch ter grootte van een karper, die in scholen zwemmende, zelfs den mensch aanvalt en met zijn mes-scherpe tanden zwaar kan verwonden; de rog (sipari), nog meer gevreesd wegens zijn giftigen angel aan den staart; de ongevaarlijke, nieuwsgierige watradago's (waterhonden) enz. Al deze dieren waren echter te groot, om in onze verzameling mede te voeren, en meestens ook bekend. Onze buit bestond dan ook meer uit eenige slangetjes, spinnen en dergelijk klein goed.

Den 2^{den} December kwam een der vrachtbooten aan, meldende, dat de stalen boot gestooten had en gebroken was. Hierbij was eenige lading verloren gegaan, doch de boot zelf was behouden. Daar alle compartimenten verwisselbaar waren, kon de boot, door uitnemen van het beschadigde compartiment, ofschoon verkort, weer bruikbaar gemaakt worden. De lading liet ik brengen naar den ingang van een arm, die even bovenstrooms van ons kamp, links de rivier verlaat en dien ik wilde afvaren. Volgens mijne observaties en hetgeen van den Corantijn bekend was, mocht ik vermoeden, dat deze zich op niet grooten afstand zuidelijk van ons bevond en was het mogelijk, dat de bedoelde zijarm der Lucie-rivier zich belangrijk meer stroomopwaarts met den Corantijn vereenigde, dan de meer noordelijk loopende, eigenlijke rivier. Het was natuurlijk van belang, zoo hoog mogelijk in den Corantijn te komen.

Den 7^{den} December voeren wij met de houten boot den bedoelden arm af. Deze bleek zich echter al spoedig telkens weder te splitsen in kleinere stroompjes, zoodat wij tegen den avond niet verder konden. Het terrein is door talrijke kreekjes doorsneden, geen van allen echter meer bevaarbaar. — Teleurgesteld maakten wij onder zwaren regen kamp, om den volgenden morgen langs denzelfden weg terug te keeren naar de Lucie-rivier, die wij in den namiddag weder bereikten. Na hier een wegwijzer geplaatst te hebben voor Aken, die met de ijzeren boot moest nakomen, zetten wij de afvaart voort en maakten dien avond kamp op een eiland. De rivier, die hier breed en zeer rotsachtig is, bood vanaf de rots, waarop wij kamp hadden, een prachtigen aanblik — tenminste voor een kunstenaar, een expeditieleider kijkt met andere oogen.

Den 9^{den} December veranderde de rivier weder geheel van karakter. Na een aaneenschakeling van zware soela's wordt de rivier weder smaller, zonder eilanden en stroomt tusschen kleioevers. Tot nu toe hadden wij geen spoor van bewoners ontdekt, ook niet van vroegere. Hier echter zagen wij, bij het voorbijvaren, eenige figuren op een platten kant

Dipindai dengan CamScanner

van een rots in de rivier geslepen. Bijgaande schets geeft daarvan een afbeelding.

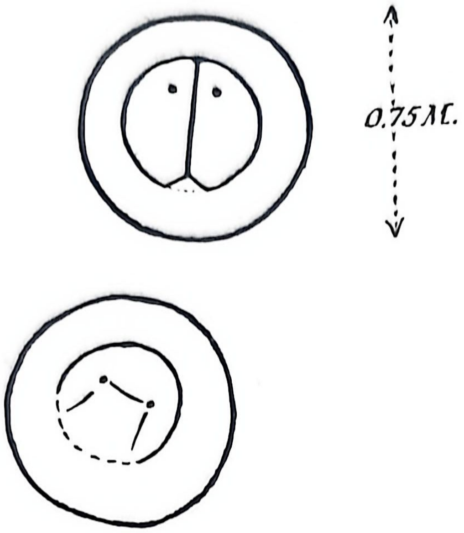

De bovenste figuur was het duidelijkst en ook met de meeste zorg geteekend; de cirkels waren daarin zuiver getrokken. De onderste figuur was slordiger getrokken; beide moeten blijkbaar gezichten voorstellen. Bovendien waren nog meerdere lijnen te zien, echter zóó onduidelijk, dat zij niet konden worden nageteekend. Wij namen eenige foto's van deze rots, in de hoop, dat daarop de figuren beter zouden te zien zijn, doch deze foto's gingen naderhand verloren.

De teekeningen zijn maar zeer weinig diep ingegrift, eigenlijk maar alleen zichtbaar, doordat de ruwe oppervlakte daar, over een breedte van 2 cM., is gladgeslepen, waarschijnlijk door wrijven met een ronden steen. Het front, waarop de figuren te zien zijn, wijst ongeveer in de richting Z. 30° Oost.

De veronderstelling mag misschien gewaagd worden, dat oorspronkelijke bewoners van het stroomgebied van den Corantijn de Lucie-rivier tot hiertoe bevoeren. — Zooals later bleek, is tot hiertoe de rivier gemakkelijk; hoogerop stuitte men dan tegen de zeer zware soela's, die wij zoo juist gepasseerd waren. — De geteekende gezichten moesten wellicht dienen, om stammen, die mogelijk de Lucie-rivier wilden afzakken, af te schrikken.

Den 10den December zond ik onze boot weder terug, om te helpen afvrachten. Bovendien was ik niet geheel gerust, dat Aken den door mij geplaatsten wegwijzer zou gevonden hebben.

Eerst den 17den December waren wij gereed met het afvoeren der lading tot hiertoe. Wel is waar was de rivier zeer moeilijk, doch ook meende ik wat onwil bij de menschen te bespeuren. De onzekerheid, waarin zij begonnen te verkeeren, door het nog niet bereiken van den reeds lang verwachten Corantijn, was hiervan misschien wel eenigszins schuld. In ieder geval besloot ik thans de vrachtboot verder niet langer alleen achteraan te laten komen. Gezamenlijk gingen wij dan ook den

Dipindai dengan CamScanner

18den December verder. Na voorspoedige vaart door kalme rivier, maakten wij dien dag kamp nabij eene splitsing.

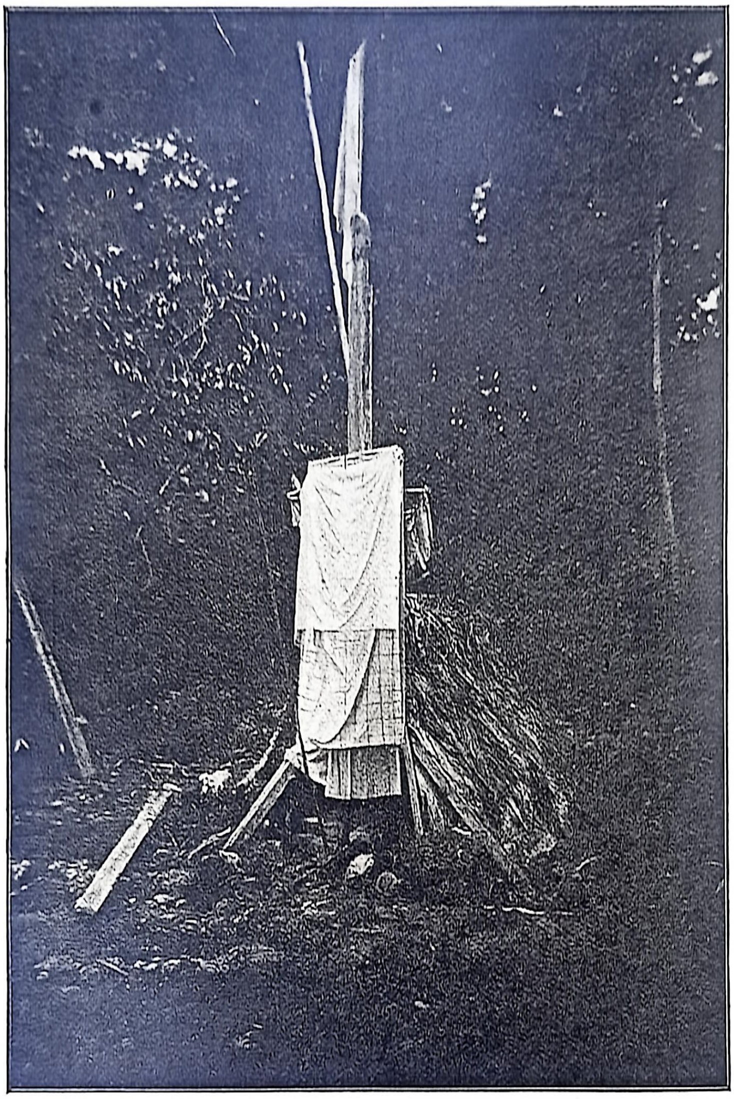

Afb. 8. Offerplaats in een boschnegerdorp.

Terwijl de booten den volgenden dag de in het voorgaande kamp achtergelaten lading gingen halen, maakten HULK en ik dien morgen een tocht langs de rivier, in de hoop eindelijk den Corantijn te zien. Reeds vanuit vroegere kampen hadden wij eenige dergelijke marschen ondernomen zonder succes, thans echter kwamen wij, den oever volgende, reeds spoedig aan een, van links inkomenden stroom, die, ofschoon maar smal, toch, met het oog op de vermoede nabijheid van den Corantijn, moeilijk anders dan een arm van dezen kon wezen. Vol verwachting volgden wij dien arm stroomopwaarts, tot wij eindelijk tegen den middag, na een marsch door zeer zwaar terrein, beloond

Dipindai dengan CamScanner

werden door een prachtig vergezicht over den breeden, eilandenrijken stroom. Verheugd schudden wij elkaar de hand, als gelukwensch met dit voor ons gedenkwaardig oogenblik en aanvaardden, na voor den eersten maal onzen dorst met Corantijn-water gelescht te hebben, den terugtocht naar ons kamp, dat wij Kamp de Goede Hoop doopten.

Afb. 9. Armen van den Corantijn.

Het vertrouwen in mijne leiding rees door het bereiken van den Corantijn merkbaar. De arbeiders waren in den laatsten tijd er vast van overtuigd, dat wij eigenlijk al lang op den Corantijn voeren; dat wij, zonder het te bemerken, ergens, waar de rivier zeer vertakt en eilandenrijk is, den Corantijn bereikt zouden hebben.

Daar ik echter, om dit gevaar, dat volstrekt niet denkbeeldig is, te ontgaan, steeds zooveel mogelijk den linkeroever gevolgd had, was de kans hierop niet groot.

De plannen voor de toekomst werden thans als volgt vastgesteld: De beide booten konden, indien de grootst mogelijke soberheid betracht werd, behalve de instrumenten, wapens, hangmatten en het allernoodigste lijfgoed, voor drie maanden victualie innemen. De artikelen voor het verzamelen van planten en dieren moesten, hoezeer het HULK ook aan 't hart ging, nogmaals beperkt worden. De overblijvende victualie was vol-

Dipindai dengan CamScanner

doende voor de afvaart naar zee, indien zich hierbij geen buitengewone hinderpalen voordeden. Wij bouwden voor deze victualie een afdak, op een, op voldoende hoogte boven het water gelegen, punt. Daar wij tot nog toe geen enkel spoor van tegenwoordige bewoners, of van ballatableeders gevonden hadden, mochten wij vertrouwen onzen voorraad bij den terugtocht ongeschonden weder te vinden.

Met twee booten zouden we gezamenlijk opvaren. Het tijdroovende navrachten van lading was, met het oog op den langen weg, dien wij vóór ons hadden, uitgesloten.

De 20ste December werd besteed aan het gereed maken van een en ander, het verrichten van herstellingen aan de booten, en observeeren.

Den 21sten December aanvaardden wij den tocht stroomopwaarts. Hierbij hield ik zooveel mogelijk den Hollandschen oever, om zeker te zijn aan die zijde geen zijrivieren voorbij te varen.

Na eenige versnellingen gepasseerd te zijn, voerde onze weg ons door een kalmen rivierarm van 500 M. breedte en hadden wij een gemakkelijke vaart, tot wij tegen vier uur in den namiddag voor zeer moeilijke vallen kwamen. De breede rivier vernauwt zich hier plotseling tot een ongeveer 30 M. breede kloof tusschen steile rotsen, waardoor het water met groot geweld omlaag stort. Daar het passeeren van dezen val, zooal mogelijk, in ieder geval veel tijd zou kosten, daar de booten over de steile rotsen vervoerd moesten worden, gingen wij een eind weegs terug en voeren een zijarm aan den linkeroever in. Ook hier stuitten wij op een aaneenschakeling van vallen, samen 15 M. hoog, doch gemakkelijker dan de voorgaande. Het kostte ons echter nog twee dagen zwaar werk, om deze te boven te komen.

Door een aaneenschakeling van soela's kwamen wij in den morgen van den 24sten nogmaals voor een 5 M. hoogen val, die echter omgetrokken kon worden, en maakten dien dag te twee uur reeds kamp. Ik wilde namelijk den volgenden dag, ter viering van het Kerstfeest, een rustdag geven aan mijn menschen, de eerste na ons vertrek op de Lucie-rivier dus, voorwaar geen luxe, na twee en een halve maand onafgebroken zwaar werk. Bovendien had de stalen boot eenig kalefateren noodig, wegens roesten en lekken, en waren observaties gewenscht.

De kok Appel bracht het zijne tot den feestdag bij, door met de geringe hem ten dienste staande middelen een soort plumpudding te vervaardigen, waarvan de hoofdbestanddeelen uitteraard meel, spek en suiker waren. Met dit laatste artikel moesten wij echter zeer zuinig zijn, daar een groot deel van onzen voorraad bij een der vorige bootsongevallen naar den bodem der Lucie-rivier was verhuisd. Ook petroleum hadden wij maar zeer weinig meer, zoodat we des nachts geen lamp konden

Dipindai dengan CamScanner

branden, hetgeen anders met het oog op ongewenschte bezoekers in het bosch wel wenschelijk is. Zoo vonden wij bij voorbeeld, in ons Kerstkamp des morgens zeer duidelijk de sporen van een tijger.

Tot den 28sten December valt weinig te vermelden; de rivier wordt gemakkelijker; de oevers dikwijls kleiachtig; de veelal zeer lange soela's zijn niet moeilijk.

In den namiddag van dien dag ontdekken de arbeiders, aan wier oog niets ontgaat, aan den oever een gekapt pasje. Ons eerste vermoeden is, dat wij in het gebied van de Indianen zijn gekomen. — HULK en ik verheugen ons; de arbeiders echter trekken meest lange gezichten — het vooruitzicht van eene ontmoeting met de Indianen lacht hun niet toe. De meesten koesteren daarvoor angst, waarschijnlijk tengevolge van fantastische nonsensverhalen, die in Paramaribo de ronde doen, zelfs nog, nadat bij de Toemoek Hoemak-expeditie was gebleken, dat de Trio's een vreedzaam volk zijn.

Met Aken en de Bes, die de Toemoek Hoemak-expeditie meemaakten en dus de Indianen reeds van nabij hadden leeren kennen, begaven HULK en ik ons op weg, om het pasje te verkennen, dat spoedig echter bleek volgens kompas gekapt te zijn, dus door ballata-bleeders. Later bleek ons dan ook, dat ballata-bleeders vanuit de New River in dit terrein geprospecteerd hadden.

Teleurgesteld kwamen wij naar onze booten terug. — Niet alleen speet het Hulk en mij, de veelbesproken Indianen niet ontmoet te hebben, maar òok maakte de tegenwoordigheid van ballata bleeders mij wel wat ongerust voor de achtergelaten victualie. Wij zouden voor een zeer moeilijk geval komen, indien wij bij onzen terugkeer den hond in de pot vonden in Kamp de Goede Hoop.

Tot oudejaarsdag ging de vaart verder voorspoedig; de rivier is gemakkelijk, de oevers bestaan veel uit kleiheuvels. Tevergeefs beproef ik voortdurend, uitzicht te krijgen; het zware bosch is steeds een beletsel. Het wild wordt hier weder schaarsch, hetgeen de nabijheid van menschen doet vermoeden. Het eenige, dat HULK, die meestal de jager van het gezelschap is, in de laatste dagen heeft bemachtigd, is een zoogenaamde „mierafluiti", een miereneter, die als een luiaard in de boomen leeft. De vischvangst, waarin vooral Kloppenburg bedreven is, levert echter nogal eens een anjoemara op.

In den namiddag van den oudejaarsdag hadden wij nog eenige onaangename oogenblikken, door het zinken van de stalen boot, doch gelukkig konden wij nagenoeg alle levensmiddelen weder opvisschen en de boot weder vlot maken. Dien avond bleven wij tot middernacht op, en werd, na een kleine toespraak tot de arbeiders, de intrede van het

Dipindai dengan CamScanner

nieuwe jaar met eenige geweerschoten gevierd; het was mij gebleken, dat de arbeiders aan deze ceremonie hechtten.

Tot den 3den Januari 1911 geen bijzonderheden. Bij het uitgeven van de rantsoenen rijst bleek, dat bij het ongeval op oudejaarsdag eenige blikken rijst nat geworden waren en gingen bederven, zoodat het noodzakelijk was alles uit te pakken en in de zon te droogen, terwijl een klein gedeelte weggeworpen moest worden.

Teneinde de booten te verlichten, liet ik hier eenige blikken rijst, voor den terugtocht bestemd, op een voor ons kenbare plaats in het bosch zetten, echter zoodanig, dat mogelijke ballata-men deze niet zouden vinden.

Dienzelfden dag eindelijk vinden wij de eerste voorboden van Indianen, namelijk: een in de rivier drijvend stuk van een rieten pijl, eenig uitgekauwd suikerriet en een gemerkten boom (zie afb. 11, op afzonderlijke plaat).

Den volgenden morgen kwamen wij aan een groot, verlaten jachtkamp. De bouw der Indianen-kampen is eenigszins anders dan van die der negers. Op de, in bijgaande figuur aangegeven wijze worden aan twee, achter elkaar staande, boomen stokken gebonden; over de bovenste stokken worden latten gelegd en deze met bladeren gedekt. Hierdoor wordt het dak verkregen, dat naar een zijde (in lengte richting) hellend wordt gemaakt voor de afwatering. Een andere wijze van contructie, die ook werd aangetroffen, toont de afb. 10. Groote barbakotten toonden aan, dat hier het wild gerookt werd. Overigens was in de kampjes niets achtergelaten dan eenige mandjes met beenderen van tapirs en pakirs en een mandje kwattahaar.

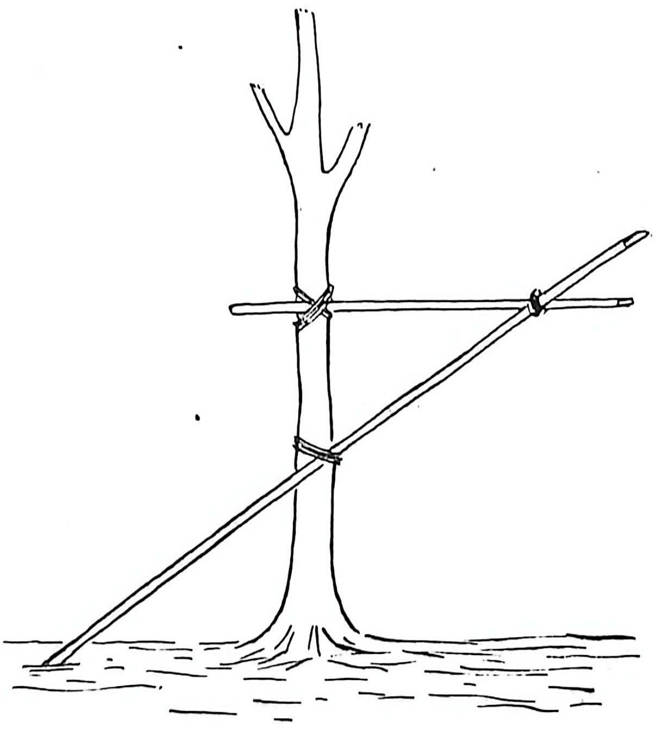

Vele voetpaden liepen het bosch in, doch waren niet te volgen, daar zij spoedig, althans voor ons oog, verloren gingen. Het was natuurlijk mogelijk, dat zich in het binnenland ergens een dorp bevond, doch het

Dipindai dengan CamScanner

zoeken daarnaar zou, zonder eenige aanwijzing, een onbegonnen werk zijn. Wij zetten daarom de reis weder voort tot wij tegen den avond wederom een flink kamp, thans op den linkeroever, vonden. Hier overnachtten wij. Met het oog op mogelijke verrassingen deed ik dien nacht wacht doen.

Afb. 10. Indiaansch jachtkamp. Op den achtergrond de houten stelling *(barbakot)*, waarop het wild gerookt wordt.

Ook den 5en Januari overnachtten wij in een verlaten kamp, na in den loop van den dag meerdere gepasseerd te zijn. Later zou ons blijken, dat hier op eenigen afstand landwaarts in, een Indianendorp gelegen was. Wij bemerkten daarvan thans niets en een kleine onderzoekingstocht, dien ik dien avond in den omtrek deed, leverde niets op.

Den volgenden morgen echter, toen de houten boot juist boven een flinken val was gebracht, iets hoogerop in de rivier, kwam Aken met de stalen boot, die iets achter was gebleven, ons melden, dat hij een boot met vier Indianen ontmoet had, waarvan toevalligerwijs één indertijd in Apikollo was geweest, toen de Toemoek Hoemak-expeditie daar was. Deze Indiaan herkende Aken oogenblikkelijk en zoo was de eerste toenadering gemaakt. Zij hadden medegedeeld, dat hun dorp in de nabij-

Dipindai dengan CamScanner

heid lag, doch wilden niet met Aken naar mij toe komen en voeren de rivier af. Een zoo schoone kans, om aanraking te verkrijgen, wilde ik natuurlijk zoo mogelijk benutten. Wij brachten daarom de houten boot, die veel sneller liep dan de stalen, weder beneden den val, en voeren zoo vlug mogelijk, voorzien van eenige ruilartikelen, (spiegels, kralen, mesjes enz.) de rivier af. Van Indianen geen spoor meer. In den mond van de kreek, die nabij ons laatste kamp uitmondt, lag echter een boom en deze vertoonde sporen, dat daarover een boot gesleept was, zoodat vrij zeker de Indianen deze kreek waren binnengevaren. Wij deden dit dus ook en vonden werkelijk op eenigen afstand de gezochte boot. De Indianen waren echter aan land gegaan en nergens te vinden. Geen spoor van eenig pad was bovendien te zien. Wij legden eenige geschenken in hun boot en keerden terug, in de hoop dat zij, hierdoor aangemoedigd, zouden komen afzakken om ruilhandel te drijven.

Wij maakten ons kamp op eenigen afstand van, en boven den reeds genoemden val, en tot onze groote vreugde kwamen den volgenden morgen drie booten met Indianen de rivier op.

Zij waren zeer vriendschappelijk en brachten in ruil voor onze geschenken van gisteren, pijlen, bogen en *mani*, een soort hars, dat bij de negers als medicijn wordt gebruikt, o. a. door vrouwen tegen onvruchtbaarheid.

Hun voorkomen (Zie afb. 13 en 14) beantwoordde geheel aan de beschrijving, door de Goeje gegeven van de Trio's, door hem op de Toemoek Hoemak-expeditie ontmoet. Het waren dan ook, volgens hun zeggen: Trio's. Alleen merkten wij op, dat bij hen het middenschot der neus niet doorboord was tot het dragen van versierselen, evenmin al bij de later door ons ontmoette Indianen. Hunne zeer primitieve, ongeveer 5 M. lange booten zijn vervaardigd van boombast, die voor en achter, na aan de bovenkanten ingesneden te zijn, tot een voor- en achtersteven wordt samengebogen en genaaid. Het geheel wordt verder langs de boorden versterkt door aangenaaide stokken, en verder nog door een paar zitbankjes in fatsoen gehouden. Hun parels (pagaaien) zijn van meer vierkant model en kleiner dan die der boschnegers. Het voeren van een gesprek viel niet mede, al hadden wij destijds verzamelde woorden ingestudeerd. Gelukkig kenden eenigen hunner iets van het handelsdialect, tusschen boschnegers en Trio's in gebruik, in welk taaltje Aken zich ook eenigszins verstaanbaar wist te maken. Na lang heen en weer praten stemden vijf der Trios er in toe, mij met twee booten te brengen naar een hoogerop gelegen dorp, waaraan zij een bezoek wilden brengen. Voorloopig zeer tevreden met het bereikte resultaat, aanvaardden wij gezamenlijk de opvaart. Natuurlijk trachtten wij zooveel mogelijk gegevens

Dipindai dengan CamScanner

Afb. 11. Door Indianen gemerkte boom, nabij hun jachtkamp.

Afb. 12. Indiaansch huisraad.

Dipindai dengan CamScanner

omtrent land en volk te weten te komen. In de eerste plaats was ik verlangend naar een berg, daar deze voor de opnéming zeer noodig was. Men beduidde mij echter, dat er nergens in de buurt bergen waren. Het verkrijgen van inlichting bij deze lieden is overigens zeer lastig, daar zij, zooals reeds bekend was, overdreven geheimzinnig doen en zeer dikwijls verkeerde inlichtingen geven. De in kaart N°. III vermelde namen, die wij van hen vernamen, moeten dan ook met veel voorbehoud aanvaard worden.

Zoo werd o.a., zie die kaart, de zijrivier tegenover ons kamp van 6—7 Januari, eerst de Malawini genoemd, terwijl later even zeker beweerd werd, dat dit de kreek bij het voorgaande kamp was. De Corantijn zelf noemen zij de *Sipaliwini* (Roggenrivier) en den naam Corantijn, Corantini of iets dergelijks, bleken zij niet te kennen. Aan de Sipaliwini wonen Trio's; aan de Koetari, de Saloema's.

Onze nieuwe reisgenooten voeren zeer vlug en handig in hunne lichte bootjes, daarbij steeds zeer dicht aan den oever houdende, waarvan ze alle bochtjes volgen, steeds scherp uitkijkende naar mogelijk wild of visch. Deze laatsten schieten zij met groote handigheid met pijl en boog, doch ook naar de, door ons als ruilmiddel mede gebrachte vischhaken waren zij zeer begeerig. Geweren bezitten zij niet, doch zij bleken die wel te kennen, door de boschnegers, waarmede zij in contact zijn. Dikwijls vroegen zij ons, met onze geweren een powies, marai of dergelijken grooten vogel te schieten. Zij doen dit ongaarne met hun pijlen, omdat zij, indien het wild niet dadelijk valt, veel kans hebben hun pijl kwijt te zijn. Na een flinken afstand afgelegd te hebben, wilden zij te ongeveer half drie niet verder en maakten kamp, zeer tegen mijn zin, daar ik gaarne nog wat was doorgegaan. Om echter de nieuwe vrienden niet dadelijk te verliezen, schikten wij ons en brachten den tijd verder door in gebrekkig discours, waarbij wij de geleerde woorden controleerden, en zoo mogelijk nieuwe verzamelden. Onze arbeiders hadden tot mijn vreugde spoedig vriendschap gesloten, en ik hoopte, dat de overdreven angst van sommigen hunner nu wel over zou zijn. Een der Trio's trachtte nog het zijne tot de algemeene gezelligheid bij te brengen door een eentonige melodie te spelen op eene, uit een been vervaardigde fluit, die recht voor den mond geplaatst wordt. Later zagen wij nog een houten dwarsfluit. De gespeelde melodie konden wij niet opteekenen, wel konden wij constateeren dat van de, ook in onze muziek gebruikelijke tooninter-vallen gebruik werd gemaakt.

Den volgenden morgen (8 Januari) vroeg werden wij, terwijl het nog volslagen donker was, reeds door onze reismakkers gepord; zij wilden reeds weder op weg, en de beurt was thans aan hen om zich over onze

Dipindai dengan CamScanner

weinige voortvarendheid te beklagen. Met het oog op de rivieropname moest ik echter hun ijver teleurstellen en wachtten wij tot zonsopkomst.

Al jagende en visschende houden de Indianen ons gemakkelijk bij, waarna wij in den middag gezamenlijk lunchen. Hun lunch bestaat uit gekookte rog en kassave-koek met, als kruiderij, zeer sterke peper, iets als de Indischen lombok setan. Hun tafelmanieren zijn minder smakelijk: allen grabbelen met de handen uit één pot. Na afloop van het maal wasschen zij echter plichtmatig hun handen, waartoe zij bij gebrek aan fonteintje den mond vol water nemen en dit dan langzaam over de handen spuwen.

Ook den 9den Januari werden wij weder in het duister gewekt door het „wakka pai" (opweg vriend!) onzer roode broeders.

HULK heeft onder hen een patiënt gekregen, die zich met groot vertrouwen aan den blanken „piai" (geneesheer) toevertrouwde. Hij bleek een groote luetische beenwond te hebben.

Dien dag passeerden wij een zwaren val en meerdere soela's. Te 12 uur reeds willen de Indianen kamp maken, doch dit is mij te bont; ik weiger en tot mijne verbazing schikken zij zich dadelijk naar mijn wil en gaan, ofschoon met pruilende gezichten, verder, tot wij in den namiddag de monding der Koetari bereiken. Onder de arbeiders heerscht weder een zeer gedrukte stemming, naar ik vermoed door den angst voor de Saloema's, die aan den Koetari wonen.

Den 10den Januari, na veel heen en weer gepraat met de Indianen, waarvan twee de Koetari opwillen, trekken we eindelijk toch gezamenlijk de Sipaliwini op. In de samenvloeiing zijn Koetari en Sipaliwini van gelijke breedte en, voor zoover te zien, ongeveer even waterrijk. De oevers zijn hier rijk aan bamboe, iets wat wij overigens maar zelden opmerkten. Den flinken val, dien wij dien middag passeerden, noemden wij daarom den Bamboesi-val. Ook den volgenden dag passeerden wij nog flinke soela's.

HULK's medische kennis wint steeds meer vertrouwen bij de reisgenooten, waarvan één hem wegens doofheid consulteert. Twee vogeleieren, die de patiënt in de hand hield, had de dokter reeds aangezien voor het hem toegedachte honorarium, doch hierin vergistte hij zich. Toen hij, bij wijze van proef, zijn horloge voor het gebrekkige oor hield, slikte de patiënt plotseling beide eieren met schaal en al in, niet zonder eenige benauwdheid, en mompelde daarbij een paar onverstaanbare woorden. Daarna ging hij, zeer voldaan over de medische hulp, heen.

In den morgen van den 12den Januari bereikten wij de aanlegplaats, van waaruit wij een bezoek zouden brengen aan het dorp Sikima, waarheen onze reisgenooten zich wilden begeven. Van aanlegplaats is eigen-

Dipindai dengan CamScanner

lijk geen sprake; het ongeoefend oog ziet niets bijzonders in den eentonigen muur van groen aan den oever. Doch iets landwaarts blijkt een kampje te staan.

Afb. 15. Assingi, hoofdman van Sikima, vóór zijn huis. Links: bordesje, bestemd tot ligplaats van honden.

De Indianen zijn zeer geheimzinnig met de toegangen tot hun dorpen, zóó zelfs, dat zij hun booten aan het oog onttrekken door ze te laten zinken, wanneer zij zich aan den wal begeven. Wij moesten het dus wel als een blijk van vertrouwen beschouwen, dat men ons den weg wilde wijzen naar Sikima. Vier man liet ik ter bewaking bij de booten, zoodat HULK en ik met vier arbeiders en de vijf Indianen het gezelschap vormden, dat zich op marsch begaf. Deze laatsten achtten het wenschelijk, dat wij, om een niet al te barbaarschen indruk te maken, ons eerst zouden laten behandelen met *roekoe*, de roode verf, waarmede zij zich het lichaam insmeren en waarmede zij zich ook tatoeëeren. Met grooten ernst trok de meest artistieke hunner eenige lijnen op onze wangen en neus met roekoe, die hij van eigen lichaam afhaalde op plaatsen, waar deze overdadig dik gesmeerd was. Ofschoon wij wel eenige vaardigheid in het boschloopen bezaten, verbaasde ons de snelheid, waarmede onze

gidsen zich bewogen; meermalen moesten wij in looppas overgaan, om niet te veel achter te blijven.

Na ongeveer een uur gaans op deze wijze, kwamen wij bij het dorp, waarheen onze gidsen ons eerst voorgingen, om onze komst aan te kondigen.

Daarna maakten ook wij onze opwachting bij den hoofdman, die ons eerst zeer somber ontving en mededeelde, dat onze komst hem niet welkom was. Na echter bij herhaling verzekerd te hebben (bij monde van Aken), dat wij als vrienden kwamen, geen vrouwen zouden rooven enz., werd ons napiwater en suikerriet aangeboden en werden wij dus als vrienden opgenomen. Wat ons wel het meest trof bij de ontvangst, was de meesterlijk gespeelde onverschilligheid, waarmede men ons ontving. Niemand zag zelfs maar naar ons om, ieder ging door met zijn werk of zijn rust, volmaakt alsof wij lucht waren. In gedachten vergeleek ik hiermede de houding, die een Hollandsche dorpsbevolking zou aangenomen hebben, indien plotseling een paar Indianen in haar midden waren verschenen.

Het dorp maakte een zeer armoedigen indruk; het geheel bestond uit niet meer dan vijf open huizen, eigenlijk meer afdaken, en wij telden op dit oogenblik niet meer dan: vijf vrouwen, drie mannen en twee kinderen. Allen zagen er ziekelijk uit en hoestten en spogen voortdurend, alsof men in een tuberculose-inrichting was.

Werkelijk constateerde HULK ook later longtuberculose bij patienten, die zich wegens *tjontjon* (hoest) bij hem meldden. Ik hoopte hier inlichtingen te krijgen omtrent de nabijheid van bergen, daar het voor de opneming van veel belang was, eindelijk eenig uitzicht te verkrijgen. Mijn hoop was echter ijdel. De hoofdman, Assingi genaamd, zeide mij, dat hooge bergen zeer ver weg waren, wel was er een pad van uit Sikima, dat voerde over de dorpen Pakomale, Soeli en Anapi naar Papai, van waaruit twee paden respectievelijk naar Apikollo en naar Langoe voerden. Bij Anapi bevindt zich volgens zijn zeggen een hooge berg, de Toekoeimoeni genaamd, doch deze was zeer ver weg en in Sikima was niemand te vinden, die mij den weg kon, of wilde wijzen. Zelfs de verleiding onzer ruilmiddelen bleef zonder succes. Ik twijfelde trouwens zelf, of onder de aanwezige ziekelijke mannen iemand was, die zulk een tocht nog maken kon. Wij moesten dus de reis te water voortzetten. De nacht, dien wij in het dorp doorbrachten in een der huizen, was niet aangenaam, door de aanwezigheid van een twintigtal honden, die een oorverdoovend lawaai maakten. Deze honden, voor de jacht afgericht, vormen de meest waardevolle bezitting der Indianen en hoofdzakelijk hiervoor, komen de boschnegers der Marowijne om ruilhandel te

CS Dipindai dengan CamScanner

drijven. Men deelde mij mede, dat nog kort geleden eenige Joeka's in Sikima geweest waren. Zij noemen de Sipaliwini de *Blakkawatra Toena* (zwartwater rivier), wegens de eigenaardige donkere kleur, die de rivier werkelijk soms heeft.

Den volgenden morgen namen wij weder afscheid van onzen gastheer, die niet bijzonder onder den indruk van ons heengaan scheen te zijn, en keerden naar de rivier terug, om den tocht voort te zetten. Een eindweegs vergezelden ons nog onze oude reisgenooten. Zij gingen naar een Saloema-dorp, dat aan de Koetari moet liggen en waarheen een pad voert, dat nabij den eerstvolgenden val aan de rivier uitkomt. Den naam van dit dorp wilden zij niet noemen en ook wilden zij ons den weg niet wijzen; het is zeer ver, zeiden zij. Terwijl wij bezig waren onze booten door den val te brengen, verdwenen zij met stille trom, zonder afscheid te nemen.

Den 14den Januari is de rivier lastig, veel soela's en veel rotsblokken, waartusschen het soms lastig is, een doorgang te vinden. In den avond maken wij kamp nabij een heuveltje aan de rivier, van waaruit ik hoop eenig uitzicht te kunnen krijgen. Den volgenden morgen besteden wij aan het kappen van eenig uitzicht, wat maar gedeeltelijk gelukt. Van Zuid, door West tot Noord kan ik tenslotte van uit een hoogen boom het land in hoofdzaak overzien. Er vertoonen zich daar geen bepaalde bergen, wel heuvelruggen van naar schatting 50—100 M. boven het niveau van de rivier. Aan de Oostzijde echter is geen uitzicht te verkrijgen. Het heuvelterrein loopt daar glooiend af.

Eenige zeer onaangename oogenblikken beleefde ik hier nog, toen ik bij mijn zoeken naar uitzicht een hoogen boom beklom met behulp van klimsporen. Dit zijn puntige ijzers, aan de binnenzijde van voet en been met riemen bevestigd. Met behulp hiervan kan men, na een flink touw onder de armen en om den stam van den boom heen geslagen te hebben, tegen den kalen stam oploopen.

Ik had tot uitzichtpost een zwaren boom gekozen, waarvan de rechte gladde stam tot ongeveer 20 M. boven den grond geen takken had, en was reeds weder afdalende na gedane observatie, toen even beneden de takken zijnde, de riemen van een der klimsporen braken. Ik kon toen natuurlijk niet meer heen of weer, maar moest op mijn eene, heel gebleven spoor blijven hangen. Goede raad was duur; de kappers, die ik riep, konden niet naar boven, langs den zwaren stam geheel zonder takken of lianen, en toch was spoedige hulp noodig, daar ik mijn vermoeiende positie niet al te lang kon volhouden. Delprado, wiens handigheid ik bij andere gelegenheden reeds meermalen had leeren waardeeren, wist in een nabijstaanden dunneren boom te klimmen, waarvan de top

Dipindai dengan CamScanner

ongeveer tot mijn standplaats reikte, en deze zoodanig aan het wiegelen te brengen, dat hij mijn uitgestoken been kon grijpen en de gebroken riemen door een sterk stuk „boesietee" (boschtouw, een soort liaan) kon vervangen, waardoor ik mijn vrijheid van bewegen weder terug kreeg. In het kamp terugkomende, vernam ik van HULK, dat ook hij aan dezen dag onaangename herinneringen had. Hij was bij zijn omzwervingen verdwaald en had pas na lang zoeken en begrijpelijke ongerustheid het kamp terug gevonden.

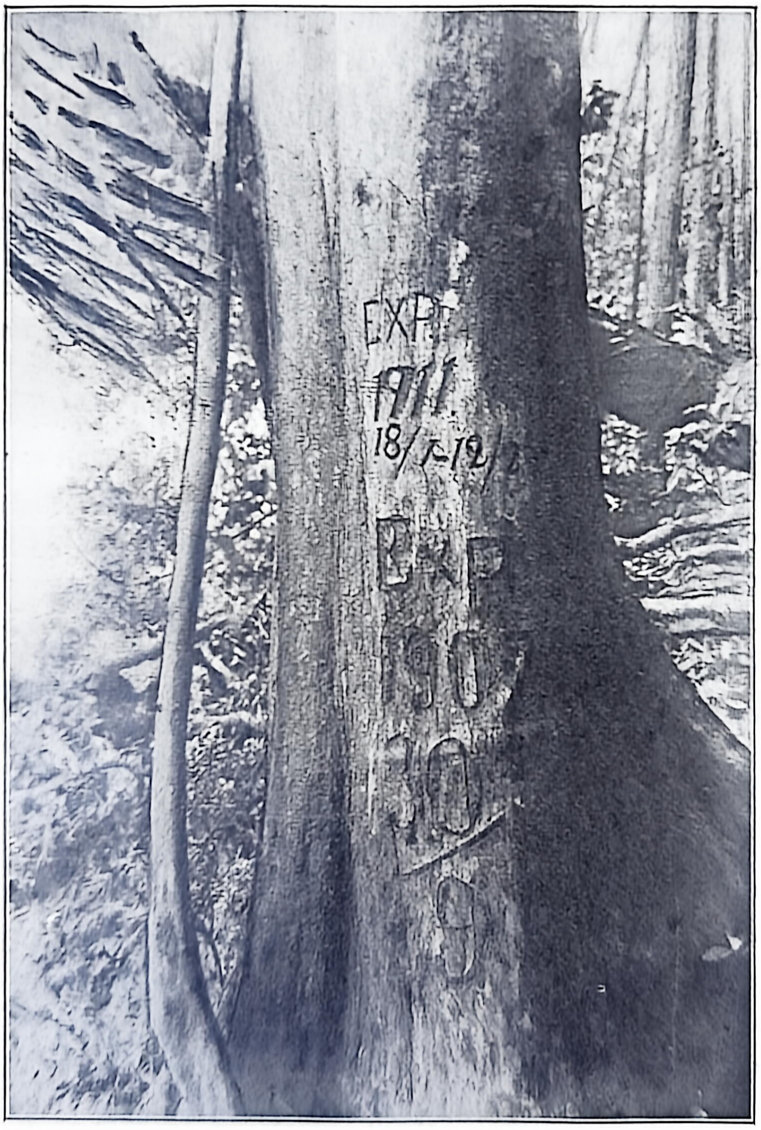

Afb. 16. Boom, aangevende het aansluitingspunt der Toemoek Hoemak- en der Corantijn-expeditie.

Den 16den Januari bereikten wij na een lastige vaart een zijrivier, die volgens bekomen inlichtingen de Akalapi moest zijn. Deze is bij de samenvloeiing ongeveer gelijkwaardig met de Sipaliwini. Een oogenblik

Dipindai dengan CamScanner

beraadslaagden Hulk en ik, welke der beide rivieren wij zouden opvaren. Daar het gewenscht was, vooral indien de reeds herhaalde mislukte pogingen om uitzicht te bekomen, ook nu weder faalden en geen aaneengesloten triangulatie te verkrijgen zou zijn, aansluiting aan het eindpunt der Toemoek Hoemak-expeditie te verkrijgen, besloot ik de Sipaliwini te volgen. In den morgen van den 18den Januari zagen wij op den rechteroever de overblijfselen van een kamp, en wetende, dat wij ongeveer bij het eindkamp van De Goeje moesten wezen, gingen wij aan wal om uit te zien naar den boom met inschrift, die zich daar, zooals wij wisten, moest bevinden, en werkelijk zagen wij dezen al spoedig.

Boven het inschrift: Exp. 1907 30/9, vermeldt hij thans ook onze expeditie. Hiermede was de aansluiting met de Toemoek Hoemak-expeditie verkregen.

De plannen voor de toekomst werden nu als volgt vastgesteld:

Wij zouden beginnen met naar Apikollo te gaan, waarvan wij de ligging thans kenden. Indien wij daar inwoners aantroffen, hetgeen wij betwijfelden, daar Assingi ons gezegd had, vernomen te hebben, dat het verlaten was, wilde ik van daaruit met behulp der inwoners trachten het gebergte in te gaan, doch ook zonder hulp van Indianen moest ik dit natuurlijk probeeren. Met het oog op het bezwaar van het vrachten zou Hulk hierbij niet mede gaan, doch in de bij Apikollo gelegen Savanne gaan botaniseeren. De plantengroei der Savanne's moet namelijk uit botanisch oogpunt interessant zijn. Van de acht arbeiders waren er twee niet geschikt voor een vermoeienden tocht, namelijk Aken wegens zijn hartlijden en Kloppenburg, die last van koortsen had. Deze twee zouden in ieder geval bij de booten en lading blijven. Vier man zouden mij vergezellen en twee man waren ter beschikking van Hulk. Om te beginnen echter zou Aken ons naar Apikollo vergezellen, daar zijn plaatselijke bekendheid van nut kon zijn.

Den volgenden morgen begaven wij ons alzoo op weg, allen flink beladen met de instrumenten en zooveel eetwaar als draagbaar was. Het vinden van het pad viel niet mede, en pas na den middag vonden wij na veel dwalen Apikollo, of liever de restanten daarvan, het was namelijk verlaten en het terrein weder geheel dichtgegroeid. Wel hadden wij op onzen weg een pas aangelegd grondje gevonden, terwijl de paden de sporen toonden van nog onlangs begaan te zijn.

In den namiddag verkende Hulk met Watson nog de omgeving, door een der paden te volgen, evenwel zonder succes, terwijl ik met Aken het pad naar de Savanne verkende, evenwel ook zonder deze te vinden. Ik wilde gaarne vanuit de Savanne eerst eenig gezicht op het gebergte hebben, alvorens den tocht aan te vangen.

Dipindai dengan CamScanner

Na in het restant van een der vijf huizen, die wij nog hadden aangetroffen, overnacht te hebben en ons te goed gedaan te hebben aan het suikerriet, dat hier overvloedig groeide, namen HULK en ik thans voor eenigen tijd afscheid en begaf ik mij met vier man op weg over het pad, ons den vorigen dag door Aken gewezen.

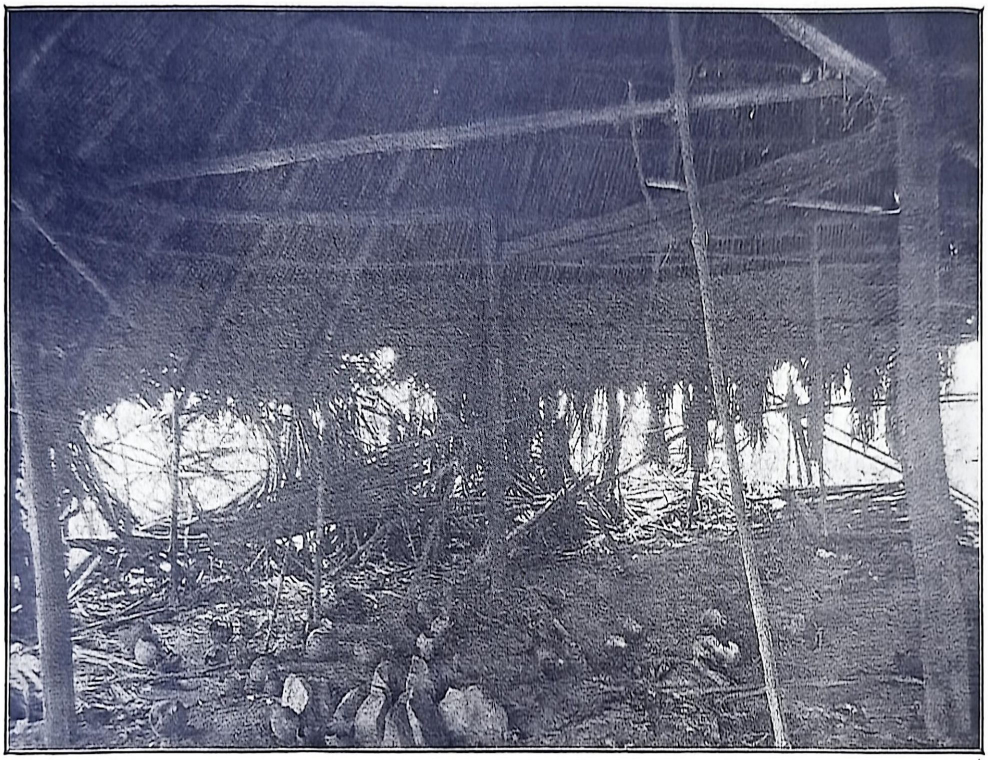

Afb. 17. Constructie van het dak van een verlaten huis te Apikollo.

Toen wij echter tegen den middag de Savanne nog niet bereikt hadden, begon ik te vermoeden, dat Aken's, anders zoo uitstekende memorie hem hier bedrogen had en daar het pad bovendien zeer moeilijk verder te verkennen was, zetten wij verder onzen marsch voort volgens kompas in de richting, waar ik de gezochte bergen thans vermoedde. Tot nu toe had het pad voortdurend in de nabijheid van een groote kreek geloopen, naar gissing ongeveer $^3/_4$ van de waterrijkheid van de Sipaliwini bij het eindkamp bezittend.

Na deze kreek verscheidene malen gekruist te hebben, verloren wij haar eindelijk. Ook zagen wij thans geen spoor van Indianen meer; in den morgen daarentegen meermalen. Zoo vonden wij een kampje, dat blijkens het nog smeulende vuur, nog den voorgaanden nacht betrokken was geweest, terwijl ook een, kort geleden gebouwd piaï-huisje aantoonde, dat hier reizigers geweest waren.

Dipindai dengan CamScanner

Een piaï-huisje is een hut, waarin de *piaï*, of geneesheer, zich met zijn patiënt afzondert, om ongestoord zijn hocus pocus te kunnen verrichten. Het uitspreken van tooverformulieren speelt daarbij een groote rol. Een versch gedolven graf in de nabijheid deed echter vermoeden, dat in dit geval de juiste machtspreuk niet gevonden was.

Het bedoelde piaï-huisje, dat de vorm van een suikerbrood had, was samengesteld uit groote maripabladeren, in een kring op den grond geplaatst met de punten boven tegen elkaar. In den zoo gevormden wand was, bijwijze van venster, een kleine opening gesneden. Een eigenlijke toegang is er niet, daar de wand blijkbaar achter de bezoekers weder wordt gesloten. Van Savanne vonden wij steeds geen spoor, totdat we door het invallen van de duisternis gedwongen waren kamp te maken bij een poel. Ofschoon dergelijk stilstaand water minder hygiënisch is, waren we over de vondst zeer verheugd, daar het vooruitzicht, dat we eerst hadden, den nacht zonder water te moeten ingaan, ons niet toelachte. Daar onze mondvoorraad, behalve uit eenig gerookt spek, enkel uit rijst bestond, waren wij in dit geval ook vrijwel tot vasten gedwongen. Wij begaven ons den volgenden morgen weder op weg. Daar ik zeer economisch met den tijd moest omgaan, besloot ik het zoeken naar de Savanne op te geven en dadelijk koers te zetten naar het gebergte, daarbij als leiding aannemende, hetgeen daarvan op de kaart der Toemoek Hoemak-expeditie is aangegeven.

Al spoedig bereikten wij, na door het beklimmen van een boom eenig uitzicht verkregen te hebben, den voet van een bergje. Op den top gekomen, bleek het uitzicht zeer belemmerd te zijn door het geboomte, doch daar verder zoeken, tasten in den blinde was, besloot ik hier kamp te maken en de kappers aan het werk te zetten. Ten einde zooveel mogelijk werk te sparen, deed ik een hoogen observatiepost bouwen. Een dunne boom werd daartoe op 9 M. boven den grond afgehakt en verder tegen zwiepen nog gestut door er drie gevorkte boomstammen tegen aan te plaatsen, een reusachtige driepoot dus eigenlijk. Hierop stond het universaal-instrument voldoende stil, natuurlijk zoolang de boom niet werd aangeraakt. De standplaats van den observateur moest dus vrij van den driepoot gebouwd worden, hetgeen kon geschieden door de omstaande boomen door stokken te verbinden, waardoor een bordesje verkregen werd. De zoo gevormde observatiepost, 9 M. boven den grond, heeft zeer goed voldaan. Het openkappen van het panorama vorderde echter slechts langzaam. Reeds spoedig bleek, dat zich in de nabijheid hoogere toppen bevonden, echter allen zeer vlak glooiend, zoodat te verwachten was, dat daarop geen uitzicht zou zijn te verkrijgen. Na zeer veel kappen verkreeg ik ten slotte rondom uitzicht, be-

Dipindai dengan CamScanner

halve van N.O. t. O.—O. t. N. en van Z.O.—Z.W. Weliswaar was bovendien op verscheidene plaatsen het uitzicht door nabijgelegen bergen voor de opnamen niet gunstig, doch daar ook in de nabijheid geen bergen met eenigszins steilen top te zien waren, moest ik mij wel tevreden stellen met wat ik had. In de peiling N. 20° O. bevond zich echter op een geschatten afstand van 12 KM. een berg, die goed uitzicht beloofde, en dezen wilde ik als tweede observatiepunt trachten te bereiken. Onze mondvoorraad zou daarvoor echter niet voldoende zijn. Daarom zond ik den 26sten Januari twee man naar de Sipaliwini, om eten te halen. Zij waren na flinke dagmarschen, in den namiddag van den 29sten Januari daarmede weder bij mij terug. In dien tusschentijd had ik het panorama beëindigd en was begonnen een pad te kappen naar den bovengenoemden berg.

Gelukkig kruiste dit pad reeds spoedig een flinke kreek. Dit kwam ons zeer te stade, daar het poeltje aan den voet van den berg, waaruit wij tot nu toe ons water putten, nagenoeg was uitgedroogd. Het liet zich aanzien dat de verdere tocht bezwaarlijk zou zijn, want het geheele terrein was dicht begroeid met een soort zeer dunne bamboe, door de negers *peenpeen-bamboesi* genoemd, waardoor het zeer lastig is, zich een weg te banen, vooral met den draagkorf op den rug, daar deze voortdurend haken blijft.

De dragers, die met eten terugkwamen, meldden, dat Hulk en zijn mannen welvarend waren.

De Sipaliwini had een dezer dagen gebandjird, een verschijnsel waarvan wij tot nu toe geen last gehad hadden. Na een zeer regenachtigen nacht steeg in den voormiddag het water plotseling ongeveer 5 M., zóó snel, dat men nauwelijks tijd had de, op de rotsen te drogen gelegde goederen te bergen. Een der kampjes, ofschoon op een flinken rots boven de rivier gebouwd, stond spoedig tot aan het dak toe onder water. (Zie afb. 18). Met moeite werden gelukkig de booten behouden.

Dit bericht omtrent de rivier baarde mij wel eenige zorg, daar, waar deze na een enkelen regennacht dusdanig zwol, ook te vreezen was, dat zij bij het invallen van den kleinen droogen tijd, die thans te wachten was, spoedig droog zou loopen en onze terugtocht daardoor in gevaar kon komen. Verder vernam ik van de dragers nog, dat HULK op 10 KM. afstand een klein, nieuw gebouwd Indianendorpje gevonden had. De inwoners waren echter verdwenen bij zijn komst en hebben zich ook verder niet vertoond.

Den 30sten Januari was ik tenslotte gereed met het meten, voor zoover ik uitzicht kon verkrijgen. Er was reeds een deel van het pad gekapt naar den tweeden berg. Zooals gezegd, kruiste dit pad spoedig een breede

Dipindai dengan CamScanner

kreek. Hier vonden wij veel sporen van Indianenpaden. Ik had met een kapper het terrein verkend en deze paden een eind gevolgd, doch daar zij niet in mijn koers liepen, moest ik ze weder verlaten. De bedoelde kreek bleek ongeveer Noord—Zuid te loopen en, daar het terrein langs de kreek beter begaanbaar was, dan dat, waardoor ons pad volgens het kompas moest loopen, wilde ik eerst de kreek een eindweegs volgen, om dan later, wanneer het terrein minder met bamboe begroeid was, verder naar den bedoelden berg koers te zetten. Ik vreesde, dat het kappen van een direct pad te veel tijd zou vorderen. In dezen geloof ik, achteraf echter, een fout gemaakt te hebben. Na één dagmarsch voerde de kreek al te ver uit de richting en het vinden van den berg werd nu onzekerder. Tot den avond van den 3^{den} Februari zetten wij onzen marsch voort en bereikten toen eindelijk een bergtop, vanwaar eenig uitzicht te verwachten was, echter niet den door mij bedoelden. Daar de mondvoorraad echter niet lang meer duren kon, moest ik hiermede genoegen nemen.

Afb. 18. Het ondergestroomde kamp aan de Sipaliwini.

Tot den 7^{den} Februari besteedde ik den tijd aan openkappen en meten. Het resultaat was echter niet geheel bevredigend; de voorgaande

Dipindai dengan CamScanner

observatiepost was van uit dezen berg niet te zien, en ook in andere opzichten was het resultaat voor de opnamen niet zoo gunstig als gewenscht kon worden.

„Make the most of it" moest nu maar het wachtwoord zijn.

Den 7den Februari aanvaardden wij den terugtocht naar de Sipaliwini, waar wij in den namiddag van den 9den Februari na geforceerde marschen aankwamen.

Ons pad kruiste nog verscheidene Indianenpaden, waarschijnlijk voerende van Langoe of Apikollo naar Papai en Anapi. Ongelukkigerwijs ontbrak ons echter de tijd deze paden ver te volgen. Een eindweegs verkende ik wel één er van, doch moest dit tenslotte opgeven, daar het mij te ver uit den koers bracht. Blijkbaar waren hier kort geleden nog Indianen gepasseerd, want wij vonden een door hen verloren pakje pijlpunten, met pijlgift bestreken.

Het zeer groote aantal bolletree's aan dit pad zou deze streek tot een dorado voor ballatta-bleeders maken, was het niet dat ze zoo moeilijk te bereiken is.

Prettige herinneringen heb ik aan dezen landtocht niet. Watergebrek deed zich wel eens onaangenaam gevoelen, wanneer wij er niet in slaagden tegen den avond een kreek te vinden, om daarbij kamp te maken. Ook troffen wij hier een meer dan groot aantal wespennesten, zoodat menigmaal de kreet „washi washi" klonk, gevolgd door een algemeen: sauve qui peut, dikwijls echter niet snel genoeg om aan deze strijdlustige insecten te ontkomen.

Aan de Sipaliwini vond ik gelukkig alles in de beste orde. De rivier was niet, zooals mijn voortdurende zorg was geweest, veel gedaald, zoodat de afvaart zonder bezwaar zou kunnen plaats hebben. In dien tusschentijd was nog een kleine boot aangemaakt, hetgeen wenschelijk was met het oog op de afvaart, die, ofschoon gemakkelijker, in de vallen gevaarlijker is dan de opvaart.

Hulk kon dadelijk zijn praktijk weder aanvangen met het verbinden ván de voetwonden, waarvan wij geen van allen verschoond waren gebleven. Hij zelf werd dien middag plotseling duizelig en voelde zich onwel, zoodat ik vreesde, dat een malaria-aanval in aantocht was, doch dit bleek niet het geval te zijn. Het was het eerste symptoom van een geheimzinnige maagdarm-aandoening, waarvan hij, ofschoon niet ernstig, toch den geheelen verderen tocht, en nog in Holland, last had. Hij kon geen vleesch meer verdragen, en wanneer hij zich aan dit dieet hield, was hij gezond, doch het gebruik van het minste stukje vleesch had dadelijk onwelzijn ten gevolge.

Wij besteedden den namiddag nog aan klaarmaken voor de reis van

Dipindai dengan CamScanner

Afb. 19. Ontvangst in het Indianen-dorp Ajoewa.

Afb. 20. Huizen in Ajoewa.

Dipindai dengan CamScanner

morgen, observeeren enz., en aanvaarden in den morgen van den 11den Februari den terugtocht. In den avond van den 12den Februari bereikten wij, snel varende en alle soela's zonder ontladen „shootend", den val, waar onze Indiaansche reisgenooten ons destijds verlieten. Wij zagen hier den rook van een kamp; de Indianen waren echter, blijkbaar door ons verrast, gevlucht met achterlating van al hun bezittingen. Na eenigen tijd kwamen echter twee hunner terug, zeer omzichtig naderend, de pijlen voorzien van de giftpunten. Wij overtuigden hen echter, dat wij geen kwaad in den zin hadden en weldra kwam toen ook de rest van het gezelschap, namelijk twee kinderen en een vrouw, terug. (Zie afb. 19). Spoedig waren wij goede vrienden en brachten den avond weder, voorzoover onze gebrekkige taalkennis dit toeliet, gezellig samen door. Daar de dame uit het gezelschap eene Saloemasche was, hadden wij gelegenheid nog eenige Saloema-woorden op te teekenen. Op onze vraag naar nabijgelegen dorpen deelden ook zij ons mede, dat het pad, dat hier aan de rivier komt, naar een Saloema-dorp voert, doch negen dagen gaans ver. Bovendien konden zij ons den weg niet wijzen, want zij waren op weg naar Assingi. Overigens waren zij niet scheutig met inlichtingen, maar antwoordden op de meeste onzer vragen: „jeneloekoe oewa" (niet gezien).

Den volgenden morgen namen wij afscheid van onze nieuwe kennissen, die ons als contra-beleefdheid voor eenig zout, dat ik hun gaf, een toeli (stuk hars) aanboden dat, langzaam en met heldere vlam brandende, door hen als lamp gebruikt wordt. De negers noemen dit *boesi kandra* (boschkaars).

De afvaart ging verder voorspoedig. Den 15den Februari gelukte het HULK een tapir te schieten; dit was, ofschoon wij reeds eerder daarop jacht maakten, de eerste en eenige dien wij buit maakten. Een groot deel van het overvloedige vleesch, dat wij nu hadden, barbakotten (rookten) wij dien nacht, blijkbaar echter niet voldoende, want reeds na een dag begon het onaangenaam te ruiken. Wij bereikten dien avond de kreek, waaruit onze eerste Indiaansche vrienden gekomen waren. Daar zij ons medegedeeld hadden, dat hun dorp niet ver weg was, losten wij in den avond eenige schoten. Vertrouwende op hun zeer scherp gehoor, hoopten wij, dat zij den volgenden morgen daarop af zouden komen, hetgeen dan ook werkelijk geschiedde. Zij noodigden ons uit tot een bezoek aan hun dorp, wat wij natuurlijk gaarne aannamen.

Na een uur de kreek te zijn opgewerkt, kwamen wij aan een aanlegplaats, waar aan den wal een paar kampjes stonden en waar in de kreek eenige booten op Indiaansche wijze gezonken lagen. Een half uur gaans daar vanaf ligt het dorp, waar de hoofdman Ajoewa ons

CS Dipindai dengan CamScanner

vriendschappelijk ontving. Dit dorp maakt een welvarender indruk dan Sikima. (Zie afb. 20, 21 en 22). Wij telden drie ronde huizen, tot den grond toe gesloten, één rond huis van onderen open, en vier groote schuine afdaken, waarvan drie als huis waren ingericht. Van de inwoners zagen wij vijftien mannen, tien vrouwen en een kind, die er, in tegenstelling met de onderhoorigen van Asingi, meest gezond en flink uitzagen. Nadat in het midden van het dorp een plek was schoongeveegd, zetten wij ons daar neder en werd suikerriet, kasjave-koek en paloeloe aangeboden. Allen waren zeer verlangend de kist met ruilmiddelen, die wij hadden medegebracht, te zien opengaan. Ten slotte deelde ik eenige geschenken uit en ruilden wij eenige artikelen. Ook hier merkten wij op, dat alle artikelen, die eenigen meerderen kunstzin verraden, als Saloema-maaksel werden aanbevolen. Daar men zich ook over de dorpen der Saloema's in bewonderende termen uitliet, schijnt deze stam den Trio's op het gebied van nijverheid vooruit te zijn. Tijdens ons verblijf kwam nog een jongeling uit een ander dorp op bezoek. Hij was voor deze gelegenheid in zijn beste plunje gestoken, dat wil zeggen, hij was extra mooi beschilderd met rood, zwart en oranjeachtig geel, terwijl hij in zijn haren wit vogeldons had aangebracht.

In den avond keerden wij naar ons kamp aan de rivier terug, om den volgenden morgen de afvaart voort te zetten. Vóór ons vertrek kwamen Ajoewa met twee anderen ons vaarwel zeggen. Blijkbaar hadden wij een zeer goeden indruk gemaakt, want terwijl wij afvoeren, stelden zij zich aan den oever op en hielden alle drie tegelijk een lofrede op ons, ons uitnoodigende spoedig weder terug te keeren. Tegelijk vroegen zij ons dringend, den weg naar hun gebied niet te verraden aan de Kalinja's, waarmede zij in 't algemeen de kust-Indianen bedoelen. Voor dezen schijnen zij een grooten schrik te hebben, tenminste reeds meermalen hadden zij hun angst uitgesproken, dat wij dezen den weg naar de boven-rivier zouden wijzen. Misschien dat deze angst historischen grond heeft, doch het lijkt mij ook niet onwaarschijnlijk, dat de boschnegers dezen angst opzettelijk aankweeken, in het belang van hun ruilhandel.

Ook waren zij bevreesd voor de „Saramakka's". Daar de boschnegers aan de Suriname-rivier in eigen dialect meestal „Saramakkaners" genoemd worden (ook de rivier noemen zij dikwijls Saramakka), vermoed ik, dat de boschnegers van de Marowijne de Indianen ook voor hun collega's aan de Suriname beangst maken, om redenen van handelsbelang.

Aan de boven-Suriname worden thans geen Indianen aangetroffen. Wel schijnen zij daar niet lang geleden nog geweest te zijn, tenminste de boschnegers uit Goddo deelden mij mede, dat aan den bovenloop van de Riomau (zij-rivier van den Gran Rio, zie verslag expeditie 1908)

Dipindai dengan CamScanner

Afb. 21. Trio-typen. Links de vrouw van Ajoewa; derde van links, Ajoewa zelf.

Dipindai dengan CamScanner

die zij ook Siso-kreek noemen, eertijds Indianen woonden, die thans echter verdwenen zijn. Aan genoemde zijrivier moesten thans nog, zooals men het te Goddo uitdrukte, „wilde boschnegers" wonen, waarmede bedoeld werd, dat zij het gezag van den Granman niet erkennen.

De afvaart ging weder voorspoedig. Indianen ontmoetten wij niet meer, hetgeen strookte met de verzekering van Ajoewa, dat lager aan de rivier geen dorpen meer gevonden werden.

De oevers waren hier zeer wildrijk, doch daar het meerendeel onzer patronen bedorven blijkt te zijn, ontgaat ons menig boutje. Voor de eerste maal vonden wij hier een zeer smakelijke vrucht, door de negers *cachoe* genoemd. De pit, die buiten het vruchtvleesch zit, heet een goed geneesmiddel te zijn tegen het gif van den rog.

Nabij de invloeiing van den New River gekomen, hield ik ditmaal den linkeroever, teneinde de mondingen dezer zijrivier op te nemen. Zooals de kaart aanduidt, vormt de Corantijn hier een ware archipel vol met soela's en vallen, en mijn bootslieden begonnen, geloof ik, het terugvinden van ons Kamp de Goede Hoop, met de victualie, reeds twijfelachtig te vinden, toen wij den 22sten Februari tegen den middag weder op een bekend punt uitkwamen. De ondervinding leerde, dat het, opvarende vanaf het kamp de Goede Hoop aan te raden is den rechter oever te houden; afvarende, de Britsche zijde. In ons kamp vonden wij gelukkig de victualie onaangeroerd en daardoor hadden wij weder de sedert eenigen tijd ontbeerde weelde van koffie en suiker, terwijl ook het eentonige menu van rijst, spek en boonen hier een zeer welkome uitbreiding kreeg van rats en andere spijzen in blik.

Daar de arbeiders eenige rust zeer noodig hadden, bleven wij den 23sten en 24sten in het kamp. Er waren trouwens nog eenige lichte werkzaamheden te verrichten, zooals herstellingen aan de booten, verpakken der lading enz., observeeren en overschrijven van verschillende gegevens.

Den 25sten Februari vertrokken wij weder stroomafwaarts.

In een zware soela, die wij tegen den middag passeerden, kreeg de stalen boot een flinken knak, zoodat herstelling noodig was. Daar aan de overzijde der rivier een bergje zichtbaar was, van waaruit ik uitzicht hoopte te kunnen krijgen, staken wij over naar de Britsche zijde en maakten daar kamp. Hier bleken ballata-bleeders geweest te zijn, die verscheidene paden gekapt hadden. Langs éen ervan begaven HULK en en ik ons in den middag op weg, om te trachten het genoemde bergje te vinden, hetgeen ons niet gelukte.

Den volgenden dag echter waren wij gelukkiger en na lang zoeken vonden wij een punt, van waaruit een goed uitzicht van Noord tot Zuid verkregen werd. In de richting van het Wilhelmina-gebergte zagen

Dipindai dengan CamScanner

wij flauw in de verte een hoogen bergrug; overigens strekt zich, zoover het oog reikt, heuvelland uit, dat hoewel hier en daar flinke heuvelruggen vertoonend, nergens eigenlijk bergland genoemd kan worden. Kenbare verheffingen komen niet voor.

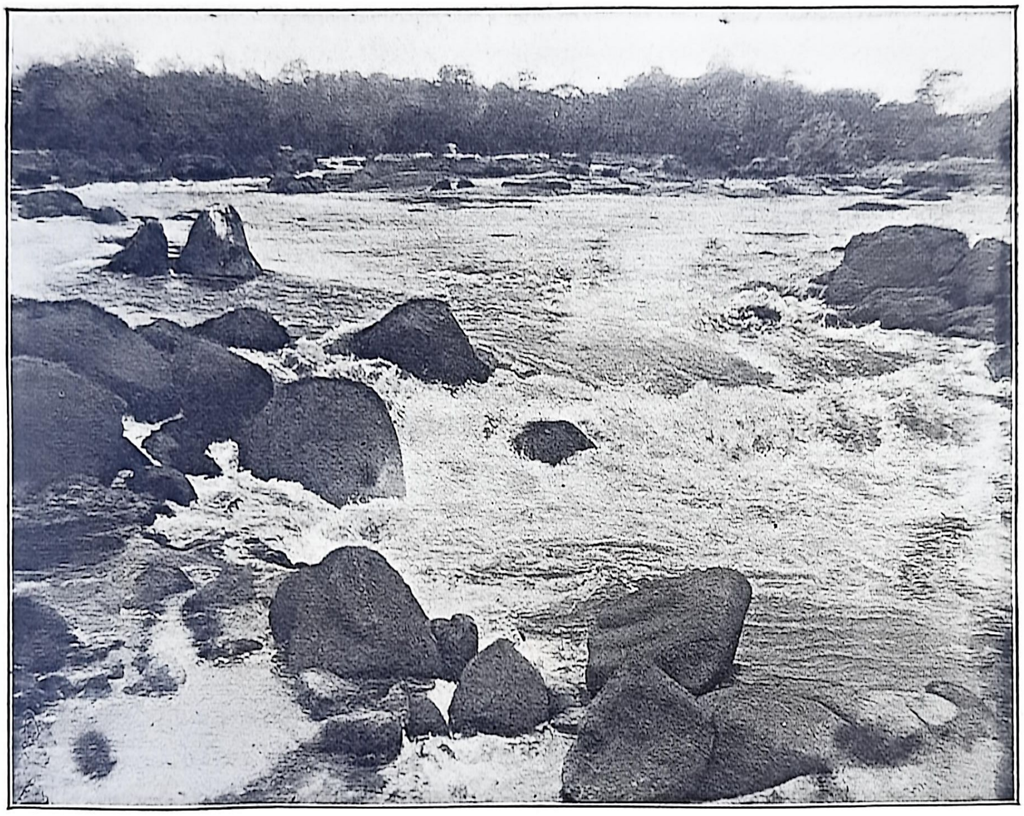

Afb. 23. De Corantijn, beneden Kamp de Goede Hoop.

Den 1sten Maart zijn wij gereed met kappen en observeeren en keeren naar de rivier terug, waar de stalen boot intusschen eenige herstelling heeft ondergaan.

In den avond van den 2den Maart, toen HULK en ik van uit ons kamp, dat op een hoog eiland in de rivier gelegen was, van het prachtige uitzicht over den breeden stroom genoten, zagen wij een eind stroomafwaarts op den Britschen oever rook opstijgen, ten teeken, dat daar menschen waren. Zeer verlangend, om na zoo lange afzondering weer eens iets van de bewoonde wereld te vernemen, bemanden wij een boot en voeren naar het kampje, waar wij Engelsche balatta-bleeders aantroffen.

Ook den 3den Maart ontmoetten wij balatta-bleeders. Wij paseerden dien dag zeer zware soela's, door de balatta-men de Tigerfalls genoemd, en waarschijnlijk dezelfde, die op de oude kaarten de Stanley-vallen heeten.

Dipindai dengan CamScanner

Ook den 4^{den} Maart is de rivier eerst zeer lastig; in den namiddag echter kalm en gemakkelijk.

De gezondheidstoestand begingt minder gunstig te worden. Ernstig zijn echter geen der patiënten.

Alvorens de gevreesde Wonotobo-vallen te bereiken, ontmoeten wij nogmaals balatta-men, ditmaal Surinaamsche menschen. Zij zeggen, dat in Paramaribo groote ongerustheid heerscht over onze expeditie. Ook vernemen wij van hen, dat in Paramaribo, reeds vóór mijn brieven aankwamen, door de boschnegers berichten waren verspreid over het overlijden van Eilerts de Haan, benevens zeer fantastische verhalen van verdere rampen en ziektegevallen. De Gouverneur van Suriname had toen besloten een hulpexpeditie de rivier op te zenden, die echter van onze terugkeerende arbeiders de ware toedracht vernam en terugkeerde.

De balatta-bleeders zeiden ons verder nog, dat de beste plaats, om de Wonotobo-vallen te passeeren, aan den Britschen oever was, waar paden gekapt waren voor het vervoer der booten. Daar ik echter mijn systeem om den Hollandschen oever speciaal op te nemen, niet wilde opgeven, besloot ik het toch aan deze zijde te probeeren.

Afb. 24. Vervoer van de booten over land bij de Wonotobo-vallen.

Reeds in den avond van denzelfden dag komen wij boven de vallen.

Het blijkt al spoedig, dat hunne beruchtheid niet ongegrond is. Pas na vier dagen flink aanpakken, waarbij de booten tweemaal over land vervoerd moesten worden, kwamen wij behouden beneden. De stalen boot was in een der vallen nogmaals gebroken, doch kon wederom, door het uitnemen van een compartiment, bruikbaar gemaakt worden. Vanaf ons kampje van den 9^{den} op den 10^{den} Maart, beneden de vallen, heeft men op deze een fraai gezicht. De rivier, die zich hoogerop in tal van armen splitst tusschen rotsen en eilandjes, vereenigt zich tenslotte weer tot drie armen, die, flinke vallen van ongeveer dertien meter hoogte vormende, zich in een soort groot bassin vereenigen, om van daaruit rustig en statig zeewaarts te vloeien.

Boven en beneden het geheele complex van vallen bedraagt het niveauverschil ongeveer dertig meter. De rivier levert verder geen ernstige moeilijkheden meer op.

Den 11^{den} Maart vinden wij na eenig zoeken den rots met Indiaansch inschrift, die daar volgens de oude kaart moest wezen en namen daarvan foto's, na door poetsen de details zooveel mogelijk te hebben doen uitkomen. Ofschoon door vocht zeer beschadigd, zijn de figuren toch nog eenigszins te zien. De teekeningen waren op gelijke wijze ingeslepen, als op den steen, dien wij in de Lucie-rivier vonden (blz. 472). Jammer genoeg, hadden waarschijnlijk ballata-bleeders op dien rots figuren en letters bijgekrast.

Afb. 25. Indiaansche figuren op een rots aan den Corantijn.

Te drie uur in den middag passeerden wij voorspoedig de laatste soela,

die ons op den Corantijn nog wachtte, wat aan het godsdienstig hart der arbeiders een dankzegging ontlokte.

Den 12^{den} Maart passeeren wij den zoogenaamden Temeri-rots, met Indiaansch beeldenschrift. Deze inscriptie is niet ingeslepen op de wijze als de voorgaande, doch dieper ingegroefd. De foto hiervan is bedorven, doch onderstaande schets geeft van een der figuren, die op den rots te zien waren een afbeelding.

Na den 1sten Maart waren wij er nog niet weder in geslaagd een uitzicht

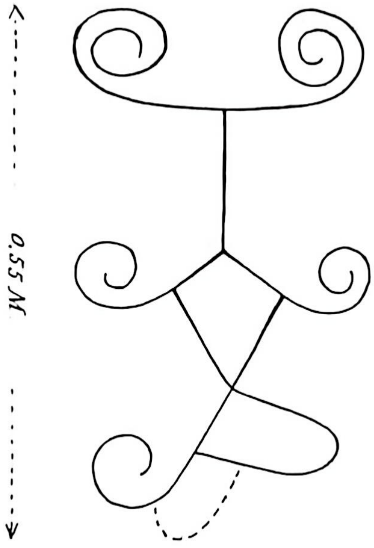

te krijgen over het omliggende land, ofschoon wij meerdere heuveltjes aan de rivier beklommen.

Teneinde in ieder geval nog het mogelijke te beproeven, om op dit gebied iets te bereiken, besloot ik de Kabalebo, dien wij na een dagreis konden bereiken, op te gaan en te beproeven, of deze ons naar eenig gebergte zou voeren.

Met het oog op de ongerustheid, die in Paramaribo heerschte, en ook daar dit met het oog op de gezondheid van Aken beter was, zou deze met Watson in de kleinste boot echter de afvaart voortzetten, waardoor wij gelegenheid hadden, brieven en berichten te verzenden.

Den 13^{den} Maart gaf ik een rustdag om het een en ander in orde te maken, en na een gemakkelijke vaart op den 14^{den} scheidde zich in den morgen van den 15^{den} Maart ons reisgezelschap aan den mond van de Kabalebo.

De rivier is hier reeds onderhevig aan den invloed van eb en vloed; wij merkten een verval van 4 d.M. op.

De Kabalebo was eerst zeer gemakkelijk, zonder stroom. Aan ons kamp van 15/16 Maart bedroeg het verval door eb en vloed nog 1.5 d.M.

Den 16^{den} Maart bereikten wij de Avanavero-vallen. Hier bevinden zich eenige heuvels aan de rivier.

Na den namiddag van dien dag en ook den 17^{den} Maart vergeefs besteed te hebben aan het zoeken naar uitzicht, geef ik dit op en gaan wij den 18^{den} verder. Eenige balatta-bleeders, die wij hier aantreffen, wijzen ons een pad naar boven de vallen, waar wij een achtergelaten boot vinden, welke met het oog op het ongunstige seizoen, voorloopig voor de eigenaars niet noodig zou zijn. Om tijd te besparen, neem ik deze boot in gebruik en behoeven wij dus alleen de victualie over te

Dipindai dengan CamScanner

voeren, hetgeen spoedig gebeurd is. De gevonden boot was geen coreaal, doch een zoogenaamde visscherboot, waarin wij allen ruim en gemakkelijk zitten konden.

De rivier heeft hier achterelkaar drie vallen, waarvan de eerste dien wij passeerden, door de balatta-menschen de Great Falls werd genoemd (op vroegere kaarten Avanavero-vallen); daarna de David-val, dien wij denzelfden middag passeerden en vervolgens de zoogenaamde Championfalls, waarvoor wij in den morgen van den 19^{den} aankwamen. Aan den voet hiervan komt een groote kreek in, de Dalbanakreek genoemd, die diep landwaarts door moet loopen, westelijk van de Kabalebo.

De Champion-vallen zijn zeer uitgestrekt en moeilijk, zoodat de booten over land vervoerd moeten worden. Wij vernamen, dat ook hier boven de vallen, op den rechter oever een leege boot lag, die voorloopig niet gebruikt werd. Wij namen deze weder in gebruik en vervoerden alleen de lading langs een voetpad aan den rechteroever. Daar dit pad nog ruim vijf kwartier gaans lang was, waren wij met het overvrachten pas in den avond van den 20sten gereed. Ons kleine gezelschap was trouwens niet zeer valide meer.

Den 21sten hebben wij gemakkelijke vaart. De rivier is kalm; de oevers zijn soms zeer zwampig.

In den middag treffen wij een kampje aan, waarin een Engelsch balatta-bleeder woont, die hier de komst van meerdere arbeiders in het gunstige seizoen afwacht. Hij zegt, dat hooger aan de rivier een bergje ligt, van waaruit wij goed uitzicht zullen hebben; de balata-men noemen het „Mooibergi".

Den 22sten Maart is de rivier weder lastiger. Het z. g. Mooibergi, ons door den balatta-bleeder beschreven, herkennen wij nog steeds niet; wel passeeren wij eenige bergjes, die uitzicht beloofden, en daar het duidelijk wordt, dat één dezer toch het bedoelde Mooibergi moet zijn geweest, keeren wij in den namiddag van den 23sten terug.

Ik meende, met het oog op den toestand van het personeel, het invallen van den grooten regentijd en den beperkten voorraad levensmiddelen, niet verder te moeten gaan.

In den namiddag van den 24sten bereiken wij het bergje, van waaruit ik ten slotte nog wil trachten opmetingen te doen.

Na lastige beklimming, daar de berg zeer steil blijkt te zijn, vinden wij van den top na kappen, uitzicht van Noord tot Z.Z.O. Van hieruit zie ik dicht bij, vóór de rivier vier bergjes, ongeveer even hoog als dat, waarop ik mij bevind; en verder van Oost tot Zuid hoog heuvelland. Veel is echter niet te zien, wegens voortdurende bewolking en regen.

Tot den 27sten wacht ik tevergeefs op uitzicht; steeds regen en wol-

Dipindai dengan CamScanner

kèn. Daar de regentijd waarschijnlijk begonnen was, was er weinig kans op verbetering en zou langer wachten, met het oog op victualie en personeel, niet verantwoord zijn.

Afb. 26. Ons huishouden in de wildernis.
Van links naar rechts: Appel, Hulk, Käyser.

Ik besloot daarom den 27sten Maart tot den terugtocht.

In snelle vaart ging het nu stroomafwaarts; allen deden in het vooruitzicht van Paramaribo hun uiterste best.

De rivier was in den korten verloopen tijd sterk gerezen, waardoor onze booten beneden de Avanavero-vallen bijna verloren waren gegaan.

Den 29sten Maart bereikten wij den Corantijn, waar wij in een groot kamp aan de Matapikreek overnachtten. Hier vindt men een opslagplaats van behoeften voor voorbijtrekkende balata-bleeders.

Wij moesten thans op tij varen, daar vloed en eb hier reeds zeer merkbaar zijn.

Na een bezoek gebracht te hebben aan Epira, een nederzetting van Indianen op den Engelschen oever, waar wij ontvangen werden door den „teacher", die de jeugdige Indiaantjes in nette Europeesche kleeren voor ons eenige liederen liet zingen, kwamen wij te vier uur in den nacht te Oreala, eveneens een Engelsche nederzetting, aan.

Dipindai dengan CamScanner

Niettegenstaande het nachtelijk uur, klopten wij hier den teacher wakker, ongeduldig als wij waren, te vernemen of hier brieven voor ons waren opgezonden. Men begrijpt, dat het openen der eerste brieven, na acht en een halve maand van alle nieuws verstoken te zijn geweest, een spannend oogenblik is. Te Oreala lieten wij de corealen achter, daar de Corantijn aan de monding dikwijls te onstuimig is voor deze ranke vaartuigjes, en huurden een visschersboot.

Hiermede kwamen wij in den nacht van 31 Maart op 1 April te Springlands, aan den mond van den Corantijn, aan. Voor het eerst na ons vertrek smaken wij hier de luxe van in een bed te slapen en van een keurig gedekte tafel, in het gastvrije huis van den Customhouse-officer, Mr. Massett.

Denzelfden morgen steken wij per stoombarkas over naar Nickerie en gaan in den avond per gouvernementsvaartuig „Albina" naar Paramaribo, waar ons een gastvrije en, voorzoover de treurige herinnering aan het overlijden van Eilerts de Haan dit toeliet, feestelijke ontvangst ten deel viel.

III. DE OPNAME. — TOELICHTINGEN BIJ DE KAART.

Daar de op een schaal van 1/200 000 geteekende kaarten te groot en te weinig overzichtelijk zouden zijn voor een verslag als dit, wordt hieraan slechts een kaart op schaal 1/500 000 toegevoegd. De oorspronkelijke kaarten werden aan het Gouvernement te Paramaribo toegezonden.

De rivieropname geschiedde op de hiervoor reeds beschreven wijze met een stereoscopischen afstandmeter en een handpeilkompasje. Deze wijze van opneming, ook op vroegere expedities gebezigd, bleek wederom zeer practisch en weinig tijdroovend te zijn.

Het is op deze wijze mogelijk een rivierkaart te vervaardigen, die de werkelijkheid reeds goed benadert en later ingepast wordt tusschen punten, die astronomisch of door driehoeksmeting bepaald worden.

Met het oog op de onnauwkeurigheid der tijdmeters bij een dergelijken tocht, verdient natuurlijk triangulatie de voorkeur, en Eilerts de Haan was dan ook bij het uitrusten der expeditie uitgegaan van het denkbeeld, de opname geheel op triangulatie te doen berusten.

Hij beschouwde de tijdmeters geheel als bijzaak. Wij hadden dan ook slechts twee zoogenaamde „montres torpilleur" bij ons, wat voor lengtebepaling eigenlijk onvoldoende is. Dit was te betreuren, daar later bleek, dat van uit het grootste deel van den Corantijn, die door een

Dipindai dengan CamScanner

uitgestrekte vlakte loopt, geen uitzicht te verkrijgen was op bekende bergtoppen.

Voor triangulatie en sterwaarnemingen beschikten wij over een theodoliet en een klein universaal-instrument.

Van uit de beide, op de kaart aangegeven bergkampen aan de Lucie-rivier werden panorama's gemeten, die de constructie van het omliggende bergland mogelijk maakten. Het bleek, dat de berggroep zuidwaarts van de bronnen der Lucie-rivier gelegen, aan de Zuidzijde door een diep inloopende vlakte wordt begrensd. Aan de oostzijde van deze vlakte ziet men echter een lageren bergrug, die eene verbinding vormt met het zuidwaarts loopende centrale gebergte.

De meest nabij de twee eerste triangulatiepunten gelegen berg, van waaruit het ons later gelukte uitzicht te verkrijgen, was gelegen op den Britschen oever van den Corantijn (kamp 27 Februari tot 1 Maart). Van hieruit waren echter de, van uit de voorgaande punten bepaalde bergen niet te zien. Slechts zeer flauw in de verte werd de, op de kaart aangegeven zuidwestelijke uitlooper van het Wilhelmina-gebergte aangepeild. Triangulatie was niet te verkrijgen, daar het tusschenliggende terrein geheel uit, met zwaar bosch begroeid, lager heuvelland of vlakte zonder kenbare toppen bestaat.

De genoemde uitlooper vormt een vrijwel aaneengesloten keten, met toppen tot 1060 M. hoogte. Door de Coppename-expeditie was hiervan waarschijnlijk van af den Hebiwerie de noordwestelijkste top gezien, doch daar men juist in het verlengde van den bergrug keek, deze niet verkend.

Eilerts de Haan had, ofschoon wegens den grooten afstand slechts flauw, iets van dit gebergte gezien.

Ook in de onmiddellijke nabijheid van de Sipaliwini werden geen uitzichtpunten gevonden.

Van uit de beide bergkampen (21—31 Januari en 3—7 Februari) op den landtocht uit Apikollo werd wederom uitzicht verkregen. Slechts enkele bergen echter konden uit beide kampen gemeten worden, terwijl ook deze beide kampen onderling niet gepeild konden worden. Zij werden vastgelegd op breedte-bepaling en peiling van bergen, die op de kaart der Toemoek Hoemak-expeditie zijn aangegeven.

Daar deze bergen echter destijds niet als triangulatie-punten bedoeld werden, moet ook de thans verkregen uitkomst slechts als een benadering beschouwd worden.

Wetende, hoezeer men zich vergissen kan, wanneer men zich, alleen afgaande op peiling en gegisten afstand, een denkbeeld tracht te vormen van eenig bergland, ben ik bij het vervaardigen van de kaart hiermede zuinig geweest en heb op deze wijze slechts zooveel ingeteekend als tot

Dipindai dengan CamScanner

het vormen van een algemeen denkbeeld van het bergland noodig was. Bovendien worden de, slechts uit één richting gepeilde bergen door een bijzondere teekening aangegeven.

Van uit het kamp van 21—31 Januari ziet men in de peiling N. 139° Oost eene vlakte, welke den aangegeven zuidelijken uitlooper van het Toemoek Hoemak-gebergte aan de Westzijde begrenst. Ook in de peiling N. 237° Oost ziet men een uitgestrekte vlakte, welke daar de westelijke grens vormt van een laag bergland, waarvan echter de oostelijke grens door belemmerd uitzicht niet kon worden gepeild.

Wanneer de naam Acarai-gebergte, welke op sommige kaarten voorkomt nabij de bronnen der Koetari, recht van bestaan mocht hebben, zoo zou daarmede het bovengenoemde gebergte bedoeld moeten wezen.

In de richting N. 128°—138° O. ziet men, op geschatten afstand van 8—10 K.M., meerdere lagere bergjes met Savanne's bedekt.

Zooals gezegd, was ik tot het vastleggen van den Corantijn en de Sipaliwini aangewezen op astronomische plaatsbepaling en, wat de lengtebepaling aangaat, op mijne twee horloges.

Gelukkig hadden wij het eindpunt der Toemoek Hoemak-expeditie gevonden. Daar door DE GOEJE de lengte voor Apikollo door overbrenging van tijd met drie horloges was bepaald en de korte, ongeveer Noord-Zuid loopende weg van Apikollo naar de Sipaliwini geen groote fout in lengte kon doen ontstaan, bood het eindkamp aan de Sipaliwini een voldoende gelegenheid tot standbepaling. Bij aankomst te Paramaribo, den 3 April, bleek horloge I sedert den 10^{den} Februari op den terugweg slechts 1,1 secunden verloopen te zijn; het andere 31.9 sec. Wanneer men, zooals hier, slechts twee horloges ter beschikking heeft, waarvan het eene minder betrouwbaar moet geacht worden dan het andere (horloge II werd als stophorloge gebruikt en zoo noodig te land mede gevoerd), dan is het logisch de uitkomsten der beide horloges niet te middelen, doch alleen op het beste af te gaan. Op deze wijze werden de, op de kaart vermelde astronomisch bepaalde punten verkregen. Hiertusschen werden de rivieropnamen ingepast. De regelmatige en geringe draaiing en schaalverandering, die hiertoe noodig waren, evenals het regelmatig verloop der vergelijken tusschen de horloges I en II, steunen de veronderstelling, dat de gang van horloge I als regelmatig mocht worden aangenomen.

Voor ons kamp aan den voet der Wonotobo-vallen werd op deze wijze een lengte gevonden van 57°—57'.8, welke lengte ook door ROSEVELT werd gevonden. Ofschoon onze uitrusting, wat de tijdmeters betreft, onvoldoende bleek, doordat het niet mogelijk was een doorloopende triangulatie te verkrijgen, meen ik toch te mogen aannemen, dat, dank zij

Dipindai dengan CamScanner

de zeer zeker buitengewone veine, die wij hadden, wat het verloop der tijdmeters betreft, de lengtebepalingen een voldoenden graad van nauwkeurigheid bereikten.

In cijfers uitdrukken laat dit zich echter niet.

Een poging door mij aangewend, om door middel van gefotografeerde maansafstanden, tijdbepaling te verkrijgen, mislukte, doordat de platen te veel door vocht geleden hadden, zoodat de beelden der sterren niet meer zichtbaar waren.

Aan de Kabalebo werd slechts op één plaats een lengtebepaling gedaan, en deze slechts uit twee sterwaarnemingen tusschen de buien door. Voortdurende regen en bewolking beletten daar meerdere observaties.

Wat de rivieropname zelve aangaat, moet nog opgemerkt worden, dat ik hierbij steeds den Hollandschen oever volgde, teneinde de zekerheid te hebben aan deze zijde geen zijrivieren onopgemerkt te laten.

Terugvarende naar kamp de Goede Hoop volgde ik echter den Engelschen oever, teneinde de invloeiing van den New River in kaart te brengen. Een volledige opname van de uitgestrekte en talrijke eilanden, die de rivier op vele plaatsen vormt, zou zeer tijdroovend zijn en valt zeker geheel buiten het bestek eener expeditie als de onze.

In overeenstemming hiermede teekende ik den Hollandschen oever en de eilanden, voor zoover opgenomen, met volle lijn in; het overige werd slechts zeer globaal met stippellijnen aangeduid. Met opzet onthield ik mij hierbij van compilatie met andere gegevens. Slechts de Koetari en Aramatau werden overgenomen van de kaart der Toemoek Hoemak-expeditie (zie verslag der expeditie) doch in lengte zooveel verplaatst als aansluiting aan mijn opnamen noodig maakte. Bij het inteekenen van niet opgenomen zijrivieren en kreeken werd de lengte der stippellijnen geregeld naar de, in verband met breedte en stroomsnelheid, geschatte waterrijkheid aan de monding.

Wat de namen betreft, ging ik af op de inlichtingen der Indianen, die evenwel niet betrouwbaar zijn en elkaar soms tegenspreken (bijvoorbeeld bij de namen Kamani en Malawini).

De hoofdlieden Assingi en Ajoewa teekenden beiden voor mij de rivier met zijrivieren, zooals hierachter aangegeven.

Zooals men ziet, bij veel overeenkomst ook veel verschil, hetgeen trouwens niet te verwonderen valt bij lieden, zoo weinig gewoon zich graphische voorstellingen te maken. De namen, zooals ik ze op de kaart invulde, achtte ik ten slotte de meest waarschijnlijke. Zoowel de groote kreek, die DE GOEJE op zijn weg van Langoe naar de Apikollo-savanne ontmoette, als die, welke ik op mijn weg van Apikollo naar de bergen kruiste, moeten benedenstrooms van ons eindkamp in de Sipaliwini

Dipindai dengan CamScanner

vloeien. Daar echter tusschen ons eindkamp en de monding der Akalapi geen kreek van dergelijke afmetingen gevonden wordt, moeten de eerst-

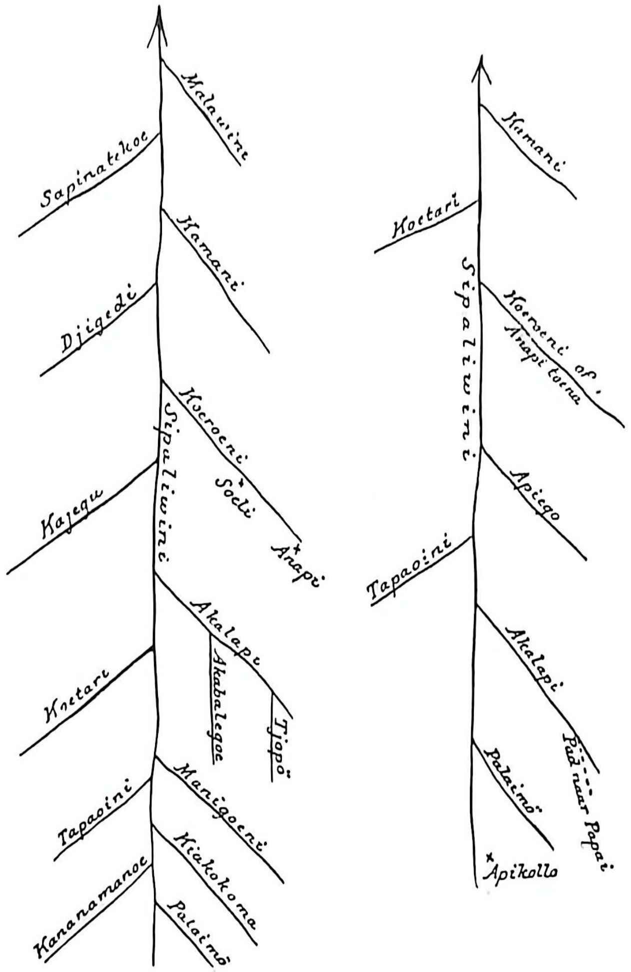

Afb. 27. De Sipaliwini en hare zijrivieren, volgens teekening der Indianen-hoofden Assingi en Ajoewa.

genoemde kreeken zich zonder twijfel met de Akalapi vereenigen. Deze blijkt dus een betrekkelijk groot stroomgebied te bezitten. Bij de samenvloeiing met de Sipaliwini zijn beide even waterrijk, zoodat ook hun stroomgebieden hoogerop van ongeveer gelijke grootte zullen wezen.

De aangegeven niveau-hoogten der rivier werden met behulp van eene aneroïde en kook-thermometer, barometrisch bepaald ten opzichte van den kwikbarometer in den Gouvernements-plantentuin te Paramaribo.

Bij de berekening werd gebruik gemaakt van de betreffende tabellen voorkomende in Neumayer, Anleitung zu Wissenschaftlichen Beobachtungen. I.

Opmerking verdient, in aansluiting met hetgeen door DE GOEJE in

Dipindai dengan CamScanner

zijn verslag van den Toemoek Hoemak-expeditie, (blz. 182) wordt gezegd, dat de waarnemingen, des avonds gedaan, gemiddeld grooter hoogteverschil gaven dan die van 's morgens, hetgeen misschien met een periodieke schommeling van den gradient kan samenhangen.

De verschillen tusschen de uitkomsten der morgen- en avondwaarnemingen (7 uur voormiddag en 6 uur namiddag) bedroegen:

Kamp 5—14 Nov.	morgenwaarnemingen, gemiddeld . .	201 M.
	avond- „ „ . .	215 M.
	verschil . .	7 %
Kamp 18 Nov.—7 Dec.	morgenwaarnemingen, gemiddeld .	147 M.
	avond- „ „ .	152 M.
	verschil . .	3,4 %
Kamp 9—18 Dec.	morgenwaarnemingen, gemiddeld. . .	104 M.
	avond- „ „ . . .	125 M.
	verschil . . .	20 %

Bovendien loopen de uitkomsten der verschillende waarnemingen dikwijls niet onbelangrijk uiteen. In de drie hierboven genoemde kampen was niet steeds gelegenheid om de instrumenten geregeld af te lezen.

Berghoogten werden berekend naar de formule $h = A \text{ tg } (\frac{1}{2} C \pm L)$ waarin h = hoogteverschil in meters,

A = afstand in meters,

C = afstand in boogmaat en

L = de, voor aardsche refractie gecorrigeerde, hoek boven of beneden her horizontale vlak.

Magnetisme.

De navolgende bepalingen van de afwijking van den magneetnaald werden gedaan.

1 Nov.	8 uur	v.m.	b = 3°—18.2	i = 56—45.9,	declinatie	—0,5°.
4 Dec.	4 „ 35	n.m.	b = 3°—22.0	i = 57—23.8	„	—2,5°.
24 „	4 „ 15	n.m.	b = 3°—25.1	i = 57—37.5	„	—2,3°.
25 „	± 4 uur	n.m.	b = 3°—25.1	i = 57—37.5	„	—2,4°.
31 „	5 „	n.m.	b = 3°—3.0	i = 57—10.0	„	—3.2°.
9 Jan.	5 „	n m.	b = 2°—21.8	i = 56—51.1	„	—2.0°.
5 Maart	11 „	n.m.	b = 4°—23.4	i = 57—56.2	„	—2.2°.

Geologie.

Op de, in de kaart aangegeven plaatsen werden steenmonsters verzameld. Deze werden ter onderzoek afgegeven aan de Afdeeling der Mijnbouwkunde van de Technische Hoogeschool te Delft.

Dipindai dengan CamScanner

Zoölogie en Botanie.

In het reisverslag vermeldde ik reeds hoezeer HULK door den onvoorzienen loop van zaken in het verzamelen belemmerd was.

Hierbij komt, dat veel der verzamelde planten, door de vochtigheid van klimaat en door bootsongevallen, verloren ging

De verzamelde zoölogica werden ten onderzoek toegezonden aan dr. F. A. JENTINK, Directeur van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, de planten aan prof. F. A. F. C. WENT, Directeur van het Botanisch Laboratorium te Utrecht.

Anthropologie.

Een kleine verzameling van voorwerpen en sieraden der Triós werd medegebracht.

Hetgeen op taalgebied verzameld werd, is vermeld in de hierbijgevoegde Bijlage.

'sGravenhage, Juni 1912.

Dipindai dengan CamScanner

BIJLAGE.

TAAL.

Hieronder volgen een aantal woorden, zooals die uit den mond der Indianen zijn opgeteekend; waar kennelijk een misverstand in het spel was, is de vermoedelijk juiste vertaling tusschen haakjes met een vraagteeken, bijgevoegd.

De hierbij gebezigde spelwijze is de volgende: *u* als in „hoed"; *ö* in „beuk"; *∂* in het Engelsche „walk"; *ö̆* in „munt"; *e̥* in „grooter"; *ĭ* in „wild"; *g* als de Fransche of Duitsche g.

A. TRIO.

I. Lichaamsdeelen, enz.

imetĭli	haar.	
enulu	oog	van een vogel.
in∂li	tong	van een vogel.
amoi	nagel	van een vogel.
egutĭkö̆	aars	van een vogel.
arauwkri	staart	„ „ grooten miereneter.
ikamitia	„	„ „ grooten miereneter.
salokri	„	„ „ brulaap.
panageme	graat	„ „ anjoemara.
kana	„	„ „ „ (visch?).
ip∂ti	snavel	„ „ kraukrau.
ipu	pooten	„ „ kraukrau.
apoili	vleugels	„ „ kraukrau.
yiwaku	ingewand	van een watervarken.
ede	lever	van een watervarken.
idi	milt	van een watervarken.
munu	lever (bloed?)	van een watervarken.
ulutupö̆	maag	van een watervarken.
ewanna	hart	van een watervarken.
ĭdĭbid∂ld∂	werd bij het hart gezegd	van een watervarken.
iwu tiki	geslachtsdeel ♀	van een watervarken.
ipu	achterpoot	van een watervarken.
euya	voorpoot	van een watervarken.

Dipindai dengan CamScanner

adine	aarden pot.
matå	lucifer.
weyu	licht van een lamp.
tĭka	tabak.
tyambula	ronde houten trom.
tepika	" fluit.
enu	gaatjes van id.
metatåpo	werd gezegd, wijzend op de gaatjes.
sade	bamboe fluit.
tyade	" "
kayakŏ	beenen "
mulu mulu	ijzeren pot.
kurulapi	stuk palmbladschede, als schotel gebruikt.
pagola	gevlochten doos, maaksel der Saloema's.
esålålu	vederversiersels aan id.

IV. Natuur, enz.

kamå	maan.
kapu	donder.
nånå	grond, bodem.
tsyedi	berg.
sali tuna	zijrivier.
pata tyaluku	punt waar rivieren samenvloeien.
pata sayeluku	" " " "
kanawa pata	aanlegplaats.
kali woima	merk aan een boom als wegwijzer.
epipa	mica (bijl?).

Het woord *puŏ*, berg, voorkomende in andere woordenlijsten, werd als zoodanig niet begrepen.

V. Dieren.

yachri	brulaap.
arawata	"
talepi	aap.
makui	sagoeyn.
tikiri	jaguar.
arawatahuw	poema.
maikulĭ	tapir.
maipuli	"
eweli	otter (watervarken?).
iuwuli	watervarken.

Dipindai dengan CamScanner

iwuli	watervarken.
yuili	„
ademi	kwatta.
walema	miereneter.
kulia	schildpad.
kosyij wayamu	werd gezegd, wijzend op id.
palelu	padde.
wakobbi	kleine agama.
uana	leguaan.
ukeui	slang.
yoi	hagedis.
paliakua	banabekie.
ipå	nest van id.
coko	powies.
kuruke	kraukrau.
poine	pireen, pirai.
anyumara	anjoemara.
ie̥ku	muskietenworm.
morokoima	moroko.
kamaloa	„
welewele	vlieg.
gututu	„
pialĭkyĭ	pingomier.

VI. Planten.

wewe	boomblad (boom?).
tuli	hars.
kaulu tuli	lokushars.
tyalosså	bakove.
salosså	„
palulu	„
napökö	napi.
aloi	kasjoevrucht.
mapaya	papajazaad.
pania	bamboe.
puluguni	mokkomokko.
paimai	Spaansche peper.
ane	maiskolf.
aanai	„ korrel.
ana	ananasvrucht.
yenana	„ bladeren (mijn ananas?).

Dipindai dengan CamScanner

uisi	roekoe.
tyeenti	oranje, lelieachtige bloem.
ukana	makkatetei.

VII. Bijv. naamwoorden, werkwoorden, enz.

munu	groot.
tampůko	oud.
aimaka	sterk (van peper).
puli	bedorven (Negerengelsch?).
heipi	zwaar „
tamilĭ	rijp.
uwankeli	onrijp.
iapalululĭ uti	zaaien (papaja).
allawatta	vuur aanmaken (brulaap?).
maya netĭ	breng een mes.
plenio	eten.
isoima	kom hier.
amåte	„ „

B. SALOEMA.

yiwutupuli	hoofd.
ienu	oog.
yana	neus.
yenålili	tong.
yawåtili	lip.
yimpali	schouder.
yapollitigri	bovenarm.
yeenyali	pols.
yamåili	nagel.
yilenali	knie.
yiwapuru	kuit.
yipetili	dij.
pakolo	huis.
uitapi	hangmat.
matopo	brandhout.
yawaka	bijl.
maliani	mes.
sipali	kapmes.
kirisisi	schaar.
pita	witte knoopjes.

CS Dipindai dengan CamScanner

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL. — LEIDEN.

PER

Dipindai dengan CamScanner